

V Ljubljani, dne 1. svečana 1893.

DOM IN SVET
ILUSTROVAN LIST
za
LEPOSLOVJE in ZNANSTVO

Leto
VI.

Štev.
2.

UREJUJE
Dr. Francišek Lampe.
Tiska
KATOL. TISKARNA.

EGUNTER

Vsebina II. zvezka.

	Stran
1. Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj. <i>Spisal Andrej Fékonja</i>	49
2. Trije snubci. (Romanca.) <i>Zložil Anton Medved</i>	53
3. Iz nove dôbe. <i>Spisal Ivan Sovrán</i>	54
4. Menjajva! <i>Zložil Anton Medved</i>	62
5. Kako se je ženil Kobaležev Matija? Vesela povest.— <i>Spisal Podgoričan</i>	63
6. Voditelja kmetov. Črtica iz časa kmetovskih uporov. — <i>Spisal M. Š.</i>	70
7. Slava Levu XIII. (Ob petdesetletnici škofovanja.) <i>Zložil J. Š.</i>	73
8. Na tuji zemlji. X. <i>Zložil M. O.</i>	74
9. Imena rodbine in svaščine. <i>Sestavil Fr. S. Lekše</i>	75
10. Iz Novega Mesta v Bosno. <i>Piše dr. J. Marinko</i>	79
11. Na jutrovem. Potopisne in narodopisne črtice. — <i>Spisal dr. Fr. L.</i>	87
12. Slovstvo	93
A. Slovensko slovstvo. Knjige „Matiče Slovenske“: Letopis Matice Slovenske za leto 1892. <i>Uredil Ant. Bartel.</i> — Jezičnik. <i>Spisal Josip Marn.</i> — Popotnikov koledar za slovenske učitelje. <i>Sestavil in založil M. J. Nerat.</i> — Venček pravljic in pripovedek. <i>Spisal Josip Freuensfeld.</i> — Cvetina borograjska. <i>Predejal H. Majar.</i> — Sveta Notburga. — Sveta Hema. B. Hrvaško slovstvo. Danica.	
13. Razne stvari	96
<i>Naše slike. — Belokranjski pregovori in reki.</i>	

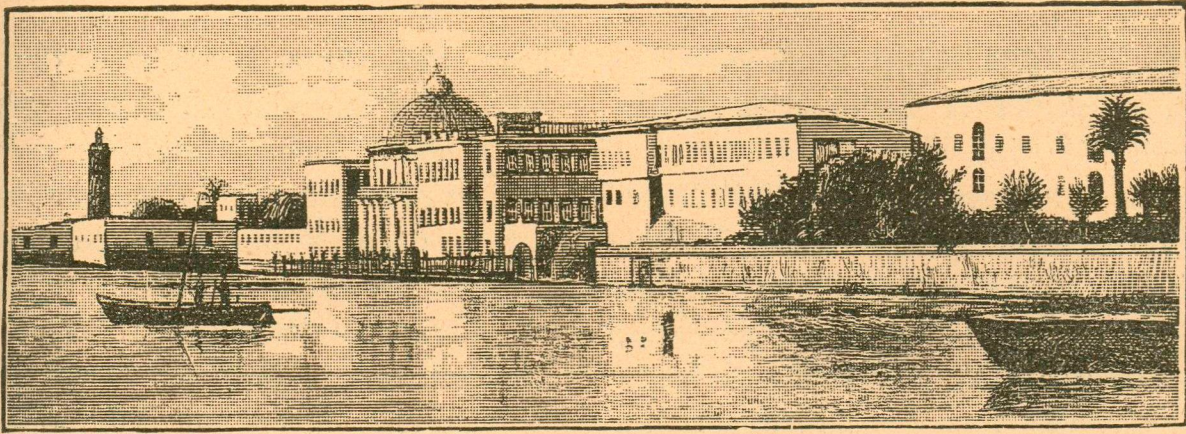
Slike.

1. Podkraljeva palača „Ras et-Tin“ ob Aleksandrijski luki	49
2. Davorin Trstenjak. Doprna slika. (Po fotografiji)	49
3. Davorin Trstenjak. Celotna slika. (Po fotografiji)	51
4. Zapuščena pevka. (Izvirno narisal Ant. Gvaiz)	57
5. Papež Leon XIII. (Po fotografiji)	73
6. Bosanki, mohamedanki. (Narisal Jos. Germ)	80
7. Deček z oslom v Kajiri. (Po fotografiji narisal J. Zeplichal)	81
8. Pri učenju „talmuda“	88, 89
9. Egiptovski podkralj Abbas. (Po fotografiji)	96

Pri upravnistvu se še dobita letnika IV. in V. po 3 gld., v Bonačeve izvirne platnice vez. po 4 gld. 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnistvo je v Marijanišču. Za Ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna“

Podkraljeva palača „Ras et-Tin“ ob Aleksandrijski luki.

Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj.

(Sestavil Andrej Fékonja.)

Leta 1837. sem začel slovenski pisati, torej je preteklo petdeset let mojega literarnega de-

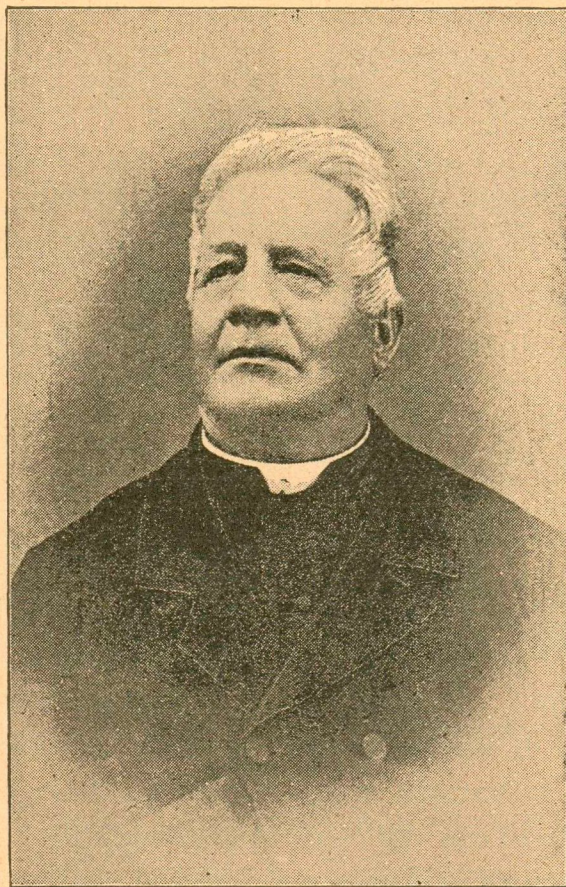
lovanja. Poskusil sem se kot pesnik, novelist in humorist; kot mytho-, filo- in arheolog, spisal sem zgodovinske razprave, natisnene v naših slovenskih, tudi nekterih nemških časnikih, mnogo mojih spisov je našlo priznanje, marsikteri članki so že zastareli, ker znanosti napredujejo.» — Tako je označil Davorin Trstenjak sam svoje književno delo leta 1887., in po teh skupinah preglejmo na kratko tudi mi glavne njegove spise slovenske. O njego-

vem življenju nam ni treba govoriti, ker je podala družba sv. Mohorja obširen njegov življenjepis. Vendar treba,

da znamo vsaj po imenu, kaj in koliko, pa kako in zakaj je pisal Davorin cellega pol veka. Dodajmo še njegove potopise in življenjepise, kakor tudi nekoliko njegovih člankov političkih in listkov novinarskih, da si kolikor moči predočimo Trstenjaka kot vsestranskega pisatelja slovenskega.

Pesmi. Med pesmi Trstenjakovimi je najbolj znana «Zvezda» iz l. 1837. Razven te so še v Razlagovi «Pesmarici» natisnjene Davorinove: «Budnica», «Pod lipo» in «O polnoči». Pa tudi v poznejših in najpoznejših časih je zapel Trstenjak ne-

kaj prigradnih, ali kateremu rodoljubu, ali kakemu narodnemu društvu, n. pr.: «Vodniku» 1858, «Prisega» 1862,

Davorin Trstenjak. (Po fotografiji.)

«Sokolska» 1864, «Dru. Št. Kočevanju» 1878, «Čestitka A. Žuži» 1882 in dr. V vseh véje duh domorodni.

Novele in humoreske. Povestij je Trstenjak priobčil precěj v Bleiweisovih «Novicah», nekatere z izmišljenim imenom «Vicko Dragan». Odlikujejo se posebno: «Novo leto 1824, povestica», «Sveta vira, povedka iz poganskih časov Slovencev» in «Slovenski Leander, novela po narodni kranjski povedki,» prvi dve leta 1857., tretja leta 1860. Tudi v Janežičevem «Slov. Glasniku» se jih nahaja več, med njimi zlasti prijetna povest «Kelmorajn, obraz iz mojega dijaškega življenja» leta 1864., in pa «Verbovske anekdote, po narodnih pravljicah» leta 1860.; to so šaljive pripovedke o trgu Vržéjskem (Vrbovec) na Murskem polju. V Bleiweisovem «Koledarčku» 1854 je objavil novelo «Slikar» (Ticijan), in v knjigi «Vodnikov Spomenik» 1859 zgodovinsko povest «Ljudevit, vojvoda horvatski» (odlomek). Istotako je napisal Trstenjak v svojem listu «Zori», časopisu za zabavo, znanost in umetnost, leta 1872. nekoliko povestij in šaljivk, n. pr.: «Murillov učenec, noveleta iz življenja španjolskega slikarja»; «O jej! ima me že! žalostno-smešna prigodba», in dr.

Potopisi. Podobni omenjenim anekdotam so Trstenjakovi dopisi v «Novicah» leta 1859. pod naslovom: «Iz potne bisage. Prijazni dopisi do strica Brcka Dragana v Vrbovcu», v katerih nam pisatelj («Vicko») razlaga vse šale in burke, ki jih ljudstvo pripoveduje o Vržénjcih. Razven teh «dopisov» se nahajajo v «Novicah» l. 1857. tudi Trstenjakovi «Potni listi», s podpisom «Vitomar», kjer pripoveduje, kako je z dr. J. Bleiweisom n. pr. hodil po Kranjski ter obiskal Podlipskega, Križnogor-

skega, Poženčana, L. Pintarja, dra. Tomana, Bl. Potočnika itd. O teh «potnih listih» pravi Anton Trstenjak, da «so polni gorke ljubezni do naroda in domovine naše. V tem pogledu je stal Davorin Trstenjak na istem vrhuncu, na katerem stojé danes rodoljubi; v marsičem nas je prekosil. O vsaki priliki nas rotí, kako naj ljubimo jezik materin, ljubimo in povsod govorimo.»

Življenjepisi. Kratke življenjepise je Trstenjak sestavil med ostalimi: Stanku Vrazu, slavnemu pesniku «ilirskemu» (Koledarček 1855), Jan. Klajžarju, prvemu slovenskemu lazaristu (Drobtinice 1855), zatem v «Zori» (1872) Jakobu Košarju, dru. A. Murku, Orosl. Cafu, dru. M. Prelogu, Josipu Drobniču in V. Mandelcu; nadalje v «Slov. Narodu» Lov. Vogrinu (1870) in Andr. Gutmanu (1875); v «Novicah» (1880) dru. Josipu Muršecu; in v «Kresu» župniku Jož. Hašniku (1883) in Al. Pergerju (1884). Pisal je tudi o svetem Cirilu in Metodu v «Novicah» že leta 1857., pa 1862., 1863., 1864.

Politiški članki. Nekaj politiških stvari je pisal Trstenjak najpreje v listu «Sloveniji» (v Ljubljani) 1848, 1849 s podpisom *E.*; zatem prilično v «Novicah», in nekoliko v Einspielerjevem «Slovcu» (v Celovcu) l. 1866., 1867., tukaj z imenom «Dalibor». A zlasti, ko so štajersko-slovenski rodoljubi v Mariboru l. 1868. osnovali nov politiški list «Slovenski Narod», pošiljal je Trstenjak prva leta, (ko list še ni bil nasproten cerkvi, Op. ur.) celo vrsto člankov s podpisom «Od Voglajne» ali «Juste milieu», ter je glasno poudarjal in jasno zagovarjal naše narodne pravice, pa tudi mlačne in razdvojene rojake odločno pozival na delo domorodno in v blagodejno zlogo. — A z izmišljenim imenom

grškim Ἐπιχάρμος je priobčil Trstenjak tudi v «Slovenskem Narodu» lepo število «listkov», ki so z zdravo šalo in prijetno zabavo šibali hibe slovenskih političnih velikanov-domišljakov ter opisovali smešne strani našega javnega življenja. V obliki listkov je tudi v tem časopisu leta 1876. objavil več preimennitnih, v slovensko slovstveno zgodovino segajočih spominov iz svojega književnega življenja.

Baje-, jeziko- in starinoslovni spisi. Zanimivi so nadalje Trstenjakovi sestavki bajeslovni. To so najpreje preiskave posnete iz slovenskih pregovorov, pesmij, povestij, ugank, iger, šeg in navad, kakor tudi iz raznih pravljic o rastlinah in živalih, znanih med slovenskim narodom. Mnogo tega je Trstenjak napisal in priobčil

zopet v «Novicah» v l. 1855.—1880. in v «Glasniku» l. 1859.—1867., pripovedujoč nam in umno pojasnjujoč bajke o raznih bogovih in boginjah, o škrtih, pozojih in o vsakovrstnih duhovih in čudesnih bitjih. Posebej pak je spisal knjižico «Triglav, mythologično raziskavanje» leta 1870., a v «Letopisu

Matice Slovenske» priobčil tri daljše razprave: «Raziskavanja na polji staroslovanske mythologije» (o simbol. pomenu ribe 1869; o obličjih na ptujskem in sv. martinskem spomeniku 1870; o Črnobogu 1871). Ta raziskavanja mu potrjujejo trditev: «da so Slovenci že v predzgodovinski

dôbi stanovali v zapadni Panoniji, po vsem Noriku in Karniji.»

Veliko je potem tudi število Trstenjakovih sestavkov jezikoslovnih. Za to stroko je bil najpreje navdušil našega pisatelja Oroslava Cafa, s katerim sta se o svojem času skupaj učila sanskrta, zendščine, gotščine in dr. Takih jezikoslovnih «drobtinic» in «črtic» Trstenjakovih je navedenih in načrtanih vse polno po «Novicah» od l. 1853. do 1881., vmes

tudi v «Glasniku»; zatem v «Zori» pa v nje znanstveni prilogi «Vestniku» leta 1873.—75., in v «Kresu», leposlovnem in znanstvenem listu, l. 1883., 84., 85. Obširne in učene razprave te vrste pak so tiskane v «Letopisu Matice Slovenske» leta 1874., 75., 76., 77., katere so tudi posebej izdane: «Slovenski

Davorin Trstenjak. (Po fotografiji.)

elementi v Venetščini», l. 1877., in druga zbirka razprav: «Slovansščina v romanščini», leta 1878., kjer pisatelj «na novo podpira svojo trditve o slovanskosti starodavnih Venetov.»

Ogromno je poleg tega gradivo, kar ga je Trstenjak spravil na svetlo v svojih spisih starinosloveskih. Gradivo za te posebno zanimive spise je nabiral Trstenjak, bivši gimnazijski učitelj, o počitnicah, potujoč po pokrajinah nekdanjega Norika in stare Panonije, kjer je zbiral napise na kamenih in risal kamenene podobe iz davnih rimskih časov. Vse to je zatem učeno tolmačil in umno razlagal zopet ponajveč v «Novicah» od leta 1853. — 1881. Poslavši obširen izpisek iz rokopisa: «Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?» — poveda pisatelj takoj sam tem svojim razpravam namen (list 12.), da namreč iz njegovega spisa bodo videli učeni zgodovinarji, da je gola laž, kar nas je do sedaj učila zgodovina, da so namreč Slovenci šele v VII. in VIII. stoletju prišli iz severnih krajev v Norik in Panonijo, ter vneto kliče: «Saxa loquuntur! . . . Gré za brambo stare naše in za vtrdenje nove Slave. V slavnih historičkih uspomnih bodete dobili novo navdušenje in ponosito bodete kazali na stari čas in rekli: kar se je dolgo drugim prilastovalo, to je naše, plod in sad slovenskega duha.» In v tem zmislu so sestavljeni vsi nadaljni Trstenjakovi spisi te vrste o tako imenovanih starorimskih božanstvih, ki so pa deloma pač starslovenska i po imenih i po obrazih. Posebej je bil spisal knjižico: «Kdo so bili Ambidravi?» leta 1853.

Naposled so važne Trstenjakove

Zgodovinske razprave. Proučivši točno stare pisatelje latinske in grške, pojasnil in odkril nam je Trstenjak po

svojih podatkih marsikaj iz naše minulosti, kar se nam je bilo do sedaj povedalo krivo, ali pa nam je bilo tudi še povse neznano. Mnogo takih člankov je objavil zopet v «Novicah», razpravljajoč o posameznih osebah in krajih, kakor tudi o celih narodih in državah, v kolikor se stvari dostajajo povestnice in zemlje slovenske. Nadalje nam je v knjigi «Zlatem Veku», leta 1863., podal črtico o prvem stolnem mestu Metodovem. Za tem je v «Kresu» leta 1881. in 1882. napisal razne «Zgodovinske črtice o nekdanji provinciji Windischgraz», a leta 1886. v istem listu zgodovinsko razpravo «Nestorjevi Vlahi», tolmačeč staro poročilo ruskega letopisca o imenovanem narodu, in «Črtice iz etno- in topografije nekdanjega Norika in Panonije», dokaj obilne pojasnitve narodopisne in krajepisne o teh davnih pokrajinah naših. Tudi posebni knjižici je dal na svetlo o tem predmetu, jedno: «Weriand de Graz», zgodovinsko-rodoslovno razpravo l. 1884., trdeč, da isti prvi znani praded knezov Windisch-Graetzov (znan že l. 1091.) ni bil Weimarovec, ali kak drug tujec, marveč domač plemič koroški nižje vrste, in drugo: «Pannonica. Spomeniški listi» l. 1887., predočujoč glavne etnografske razmere v nekdanji Panoniji od pradôbe do rimskega gospodstva. A v «Letopisu Matice Slovenske» leta 1869. in 1871. je bil priobčil obširna «Raziskavanja na polju staroslovenske zgodovine», s katerimi je «posebno si trud naložil o tem, da dokaže, da so Slovani že v predzgodovinski dôbi stanovali od Karpatov do Adrije, in da so torej Panoni, Noričani in Karni bili Slovenci.» In leta 1874.: «Komentari k zgodovini Salašanov, Japodov, Venetov, Ligurov, Skordiskov,

ligurskih, karnskih, noriških, podunavskih in karpatskih Tauriskov» — v isti namen.

* * *

To je površen pregled o Davorina Trstenjaka velikem delu na polju slovenske književnosti. (Posamezno in natančno naštevata spise tudi Jos. Marn: «Jezičnik» XXVIII., 1890., in Ant. Trstenjak: «D. T. Novičar», 1887.) A mi, kakor smo začeli, tako tudi končujemo te črtice uprav z njegovimi besedami

(Pannonica): «Jaz sem pisatelj malega naroda, torej se ne morem ponašati s stoterimi knjigami, kakor Kraszewski, dasiravno nisem bil manj delaven in nisem manj ljubil svojega naroda... Mnogo mojih spisov je našlo priznanje, marsikateri članki so že zastareli, ker znanosti napredujejo. — Errando didici... Naj me nadomestujejo mlajše moči in v ljubezni popravljajo, kjer sem se jaz zmotil. Gradiva jim zapuščam obilo. Bog varuj slovenski narod!»

Trije snubci.

(Romanca.)

Mlada, lepa, grajska hči
Žlahtne ima snubce tri.
Urno zapusté gradove,
Ko jih oče njé pozove.

«Prosto od srcá najprej
Izmed vas mi vsak povej,
Kdor jedinko mojo snubi,
Kaj imá in kaj obljudi.»

Prvi snubec reče vnet:
«Grádov vladam jaz devet,
Lepih in slovečih gradov,
Polnih blišča in zakladov.»

Démant bode nežni vrat,
Roko dičil prstan zlat,
Njé pogledov tihe želje
Slugam bodo že povelje.»

Drugi vitez važno dé:
«Moje znano je imé,
Klanja se mi glava vsaka,
Daleč slujem za junaka.»

Ko se zopet vname boj,
Njó in grad ostavim svoj,
Vihtel bodem meč v desnici
V slavo mili mi družici.»

Tretji vitez: «Oče sam
Veš, kaj sem in kaj imam:
Njeno bode vse, kar moje;
Kar obeh, to bode tvoje.»

Stari vitez gleda nem
V žarno lice snubcem trém.
«Čula zdaj si», reče hčeri,
«Sama si moža izbêri!»

Milo hči se nasmehljá,
Rôko tretjemu podá:
«Oče, ta najmanj obeta,
Njemu je obljudba sveta.»

Anton Medved.

Iz nove dôbe.

(Spisal Ivan Sovrán.)

II.

Novejši čas je ponudil ljudem, pa tudi nam Avstrijcem, marsikaj novega, posebno še nove prostosti in nove pravice. Nova prostost je bila tudi ta, da sme biti, kdor hoče, brezverec, kar poprej ni bilo dovoljeno. Kdor je čutil potrebo, otresti se zadnjih vezij, s katerimi je bil navezan na kako versko družbo, oznanil je kar kratko svoji gosposki, da izstopi iz svoje vere, in stvar je bila končana. Seveda so peli hvalo in slavo tej naredbi, in začetkom se je tudi marsikdo iz nepremišljenosti dal zapeljati in je pristopil k brezvercem.

Zlasti po Dunaju je šumelo prvi čas. Brezverci so se shajali, češ, da opravljajo božjo službo, in polagoma so izkušali pridobiti pri takih shodih novih somišljenikov. Na Gumpendorfski cesti so imeli glavno shajališče. Ida Kezepe je prepuščala vsako nedeljo proti večeru prostorno sobo svoje gostilne v ta namen. Družba je bila varna, soba je imela namreč vhod z dvorišča; hkrati so pa dobro pazili, da ni prišel nobeden nepoklican gost med nje. — Oni dan, ko smo začeli povest, stala je gostilničarica sama pri vhodu in sprejemala brezverske brate. Med prvimi sta prišla Kosem in Pinkeles.

«Gosta imam tu s seboj, korenjaka, da je veselje; delal nam bode čast, milostna», dejal je žid, ko je segal mladi gospodinji v roke in ji predstavljal tovariša.

«Dobro, dobro; vi, gospod Pinkeles, ste izvrsten misijonar», odvrne mu gostilničarica. Nato pa najvljudneje prime Kosma za roko in ga odvéde v sobano.

«Pri nas se živí in se uči živeti, kaj ne, gospod Julij?» pravi na to. «Poglejte, ali ni to najlepša cerkev?»

Za kakih 200 oseb je bilo prostora v sobi, ki je imela popolnoma gostilniško opravo; spredaj je stala nekaka prižnica na nizkem odru; po stenah so visele nespodobne slike, ki so umevno govorile, da obiskovalci teh prostorov ne poznajo več sramežljivosti. Peter je zardel, ko jih je zagledal, in nekako osupel je obstal. Ko je Ida opazila njegovo čudenje, nasmehnila se je malo in ga pogladila z mehko roko po licu, rekoč:

«Brez strahú, gospod Kosem! Kmalu boste ozdravljeni. Taka prisiljena barva ne pristoja možaku; ženska roka vam jo izgladi.»

«Saj mi ni nič hudega, o nikakor ne; le vroče mi je postalo, vroče; soparno je», jecljal je počasi Kosem in izkušal zakriti rdečico in osuplost.

«Berite napise, pogledjte naša načela!» prične zopet Ida sladko govoriti. «Kratkočasite se z gospodom Julijem, ljubi moj sramožljivče! Kmalu se vidimo zopet.» — Nato je odšla.

Napisi po stenah so bili v resnici zanimivi. «Vezi življenja» — čitalo se je nad sliko, ki je kazala vinjeno družbo. Moški, katerim je gorelo vino z lica, vmes nespodobno oblečene ženske, ali bolje, grdobe — to je bil predmet sliki, in ideja — kaj drugega kakor nesramnost. Vsa stvar je bila taka, da bi se morala gabiti vsakemu treznemu človeku. «Ljubezni in svetlobi» — tak je bil napis nad drugo sliko, ki je bila še ostudnejša od prve. Popolnoma razgaljena postava se dviga v višavo; iz jedne roke ji sijejo žarki, v drugi drži dvo-rezen meč. Spodaj je del zemlje še v mraku; kamor pa zadene njen žarek,

pričenja se — ljubezen; le preznačilno se je to videlo na platnu; zraven pa se podirajo stolpi, rušijo se cerkve in samostani, in izpod njihovih razvalin se vidijo pobiti duhovniki in menihi. Taka je bila «ljubezen in svetloba». — «Bodi pameten in uživaj», bilo je napisano drugodi. «Po smrti ni veselja.» «Ni resnice razven slasti . . .», taki in podobni reki so se videli po stenah. Radovedno jih je prebiral Kosem; Julij pa mu jih je razlagal s pravo židovsko zgovornostjo. Med tem se je polagoma polnila soba. Raznovrstna družba se je bila kmalu zbrala. Moških je bilo seveda več nego ženskih; nekaterim se je tudi poznalo, da pripadajo imovitejšim stanovom.

«No, poglej, ali nismo vredni tvoje navzočnosti?» prične Pinkeles.

«Tega ne tajim, samo malo predrzni se mi zdite. Po cerkvah se ljudje ne vedejo čudno. Zares, čudna je ta vaša hiša božja; radoveden sem, kaj še bode. Čuj, kdo je ta trebušnik, ki se je sedaj prizibal skozi vrata?» vpraša Peter, kažoč okroglega, bogato oblečenega moža.

«Ta je našega rodú. Bankir Aron Kohn se zove. Izvrsten mož; milijon ima ali še več. V Leopoldovem je njegova velika palača, in krasno vilo si je sezidal lani pri Grincingu. Ljubezen ga je dovédla k nam. Le poslušaj, da ti na kratko povem celo zgodbo. V mlado pevko pri operi se je zagledal. Hotel jo je vzeti; a verski predsodki so, kot vselej, tudi tukaj ovirali najsvetejša čustva. Pevka se je prištevala tvoji veri in še sedaj je v tej trdovratna. Neumnica! Ni hotela sreče, da postane milijonarjeva žena. Težko, težko so jo pregovorili, da je boljša gotova sreča na zemlji, nego negotova na drugem svetu. Še jaz imam zasluge pri tem poslu. I, naposled se je udala, oglasila sta se oba, da izstopita iz svojih ver;

šla sta k gosposki poročiti se — in sedaj je dobro. Danes je tudi sama prišla ž njim.» Bleda, drobna ženska, črno oblečena, se je naslanjala ob debelega bankirja; mnogo življenja ni bilo videti v njej; mrtvo je upirala svoje velike črne oči pred se. Pinkeles je še dalje razkladal in po vrsti opisaval znamenitejše osebe. Vse njegove zgodbe so si bile podobne; z večine so se preobračali k brezverstvu ljudje, ki niso mogli po svoji veri stopiti v zakonsko zvezo. Samo o nekem suhem, malem možičku, ki je neprestano begal po sobi in sedaj tu, sedaj tam izpregovoril nekaj besedij, zatrjeval je Pinkeles prav posebno, da je učen in prepričan mož.

«Odvetnik dr. Glück je naša duša, naše srce; on ima misli veličastne, nebeške in tudi bogat je. Prepričanje ima trdno in temeljito, da vsakoga navduši», tako ga je hvalil.

«Ali morda drugi nimajo prepričanja, gospod Julij, da to tako poudarjaš? Zdi se mi, da ti meriš tudi prepričanje po — žepu», odvrne mu Peter. Ravno tedaj se je dr. Glück prisukal do naših znancev. Žid mu je najponižneje podal roko, predstavil prijatelja in mu nekaj šepnil na uho.

Odvetnik se je nato ljubeznivo nasmešnil, položil svojo roko na Kosmovo ramo in z nosljajočim glasom dejal:

«Delavskega stanú ste, gospod Kosem, prvega stanú na svetu. Jaz ljubim delavce; pri njih je prihodnost. Samo pameti je treba. Zavedajte se, kaj ste, in s tem ste že slobodni; nastopite in — gospodarji ste.»

«Nekaj starih, napačnih mislij ga še ovira», pristavi Pinkeles.

«To nič ne dé; samo spozna naj nas, pa bode dobro. Želim vam, da nas pazno poslušate in da se kaj naučite pri nas. Ne bode vam žal. Jaz se učim in

mislim vedno le za blaginjo delavcev in vse zaklade svojega uma hočem porabiti za vas, za delavce. Odvetnik dr. Glück pa ni zadnji na Dunaju; na-dejam se, da se še večkrat snideva in sicer kot znanca, kot prijatelja.» Jako pristrčno je potresel odvetnik pri teh besedah Petru roko in odšel. Pinkeles pa se je z nekakim ponosom obrnil k tovarišu, rekoč: «No, sedaj vidiš, da imam mnogo prijateljev in sicer takih, da se mi jih ni treba sramovati. Govoril si ravnokar z najučenejšim možem prestolnega mesta.»

Pred stolico so se med tem vstopili štirje moški in štiri ženske, in začeli peti. Med pevkami sta bili tudi bankirjeva žena in gostilničarica Ida. Prva pesem se je imenovala «Bogu na čast», kakor je glasno naznanil jeden izmed pevcev pred petjem. Vsebina je bila ob kratkem ta-le: Kamen ob poti je srečen, ker je miren in ga nihče ne moti. Cvetka v logu zadremlje zvečer in zjutraj zopet odpira svojo kupo; veseli se metuljčkov, ki srčejo méd iz nje; poigrava z veterčkom, nihče ji ne kali mirú v njenem delovanju, — srečna je. Ptíček na vrtu vesel poseda po drevesih, dviga se kvišku in zopet priletava opočít se na vejico, kakor mu veli želja srca; nad gozdom se vspejnja in njegov drobní glasek se vmešava med tuljenje levovo in rjojenje tigrovo; ž njimi vred poje o sreči in hvali naravo, ki mu je podarila tako slobodno, mirno življenje. Tudi srna, ki se od krogle zadeta mrtva zgrudi na tla, vredna je vesele smrtne pesmi. Saj bodo iz nje nastale nove moči, in z močmi novo, srečno življenje. Tiček pa leta tudi nad bivališči ljudij. In tedaj mu oslabi glas; oko mu potoči solzico. Med ljudmi ni sreče. Pod seboj vidi le stok in jok, trud in težavo; človeški

otroci se pehajo in spé, nemo poslušajo tiste, ki jih učé potrpljenja, slepo gredó za njimi in nesrečno živé, nesrečno mrjó. Vzrok njihove nesreče je samo to, da ne poznajo narave in ne življenja.

Pijte veselje, uživajte slast,
Dokler še lice rudí,
Vraga pobijte, ki hodi jo krast
In vam življenje morí!

Zadnje besede v pesmi so kar navdušile vse poslušalce; vstali so, namahnili s pestmi, in ponovili besede z nekako divjim poudarkom:

Vraga pobijte, ki hodi jo krast
In vam življenje morí.

Tudi Peter je pel z drugimi. Dr. Glück se je ozrl nanj in se nasmehnil. Vsa družba je bila razvnetá, samo blede bankirjeva žena je mrko gledala v stran in si počasi z robcem pogladila čelo.

Druga pesem se je pela v slavo ljubezni; bila je brez posebne misli, kakor sploh taki umotvori. Hvalile so se čarobne oči, črni lasje, omenjala se je bela koža in mehke, voljne ročice, in seveda je imelo v pesmi ulogo tudi — nežno srčice, ki diše ljubezen in ž njo vse sladkosti človeškega življenja.

Po sobani so žvenketali kozarci in vse vprek je objemajoč in poljublajoč se med seboj pilo na zdravje — ljubezni. Tudi naša gostilničarica je vzela kupico v roke in se namerila naravnost h Kosmu.

«Moj mladi, sramežljivi dečko. vi mi ugajate. Lepota vam cvete na obrazu. Nù, trčiva še midva!» je dejala in ga z roko lahno pogladila po čelu. Trčil je ž njo dvakrat, trikrat, potem pa počasi izvlekel besede na dan:

«Prijetno je pri vas, prijetno.»

«Kaj ne, da vas kmalu ozdravim», odvrne mu v glasnem smehu Ida in se vsede poleg njega.

Zapuščena pevka. (Izvirno narisal Ant. Gvaiz.)

Na to je bila sedaj na vrsti propoved. Dr. Glück je stopil na stolico kot novi propovednik.

«Sestre in bratje slobodnega duha!» — tako je pričel, to je bil tudi uradni naslov brezverske družbe z Gumpendorfske ceste. — «Mi zanikujemo sužnost človeškega uma in to zanikavanje že postaje zatiranje svete slobode. Zanikujoč zidamo poslopje prosvete v veselstvu, zanikujoč oslobajamo subjektivne duhove, da bodo potem v soglasju in nepremakljivi jedinosti objektivirale in stvorile novega, pravega, večno resničnega boga — čistega človečanstva in zlate slobode.»

«Ali čuješ, kako je učeno? Vidiš, to je modrost, to je prosvetljenje uma, ne pa tvoje popovske čenče», dejal je po tihem Pinkeles Kosmu, ki je strmel pred se in občudoval nerazumljivost odvetnikovih besedij. Revež seveda še ni nikoli slišal o novi modrosti. Vrh tega so ga pa vedno motile Idine oči; nikakor ni bil za tako visoke govore. Zato je kar na kratko zavrnil žida:

«E, čas je že, da molčiš.»

Med tem je odvetnik dalje razlagal svojo modrost, toda mi prizanašamo dragim bralcem in jim ne podajemo govora po besedi. Mož je govoril na tak način še nekaj časa, potem pa napovedal drugega govornika. O tem je naznanil, da je bil poprej katoliški menih, a prestopil je v njih družbo. Ko odstopi prvi govornik, pokaže se v lepo urejeni obleki mlad mož bledega obraza, do čista obrit.

Po dvorani je zagrmelo, vsi vprek so tleskali nastopivšemu govorniku. Bankirjeva žena je sicer tudi nekako brezhotno pritisnila roko k roki, ko se je pa natančneje ozrla na stolico, zategnila je bolešno ustne in tiho zamrmrala pred se: «Zopet goljufija, moj sovraž-

nik je. In o tem nesramnem židu trdé, da je bil menih. Ostudno!»

Nato si je zakrila oči in jih nemo povesila. Tu treba pripomniti, da so ob takih prilikah najrajši poslali v boj kakega namišljenega duhovnika. Beseda «odpadnik» je imela največjo moč na takih shodih.

Novi govornik, gospod Karr, je imel jako lep in čist glas, tudi govoril je vzorno. Pravil, boljše — lagal je, kako je živel nekdej kot menih, kako je bil nesrečen, vedno zaprt; a želel si je prostosti, hotel je živeti, kakor mu je velevala narava, zato je vrgel strani meniško obleko in sedaj uživa življenje. — Ni čuda, da so bratje in sestre slobodnega duha z največjo pazljivostjo poslušali njegove besede.

Ko je končal, ploskala mu je vsa dvorana brez konca in kraja. Dr. Glück ga je v imenu navzočih zahvalil, nato so odpeli pevci še jedno pesem, pa brez bankirke; izgovarjala se je namreč, da jo boli glava. «Služba božja» je bila dovršena. A sedaj šele se je razvilo pravo veselje, ko se je začela prosta zabava. Dunajčan je na tako zabavo ves mrtev; zna si jo sladiti s pogovori, šalami in tudi burkami. Zabava naše družbe je trajala dolgo v noč. Tudi bankir ni želel hitro ločiti se od zanimive družbe; s slastnim nasmehom se je nagnil k svoji ženi, rekoč:

«Lilija moja, golobica moja, le ostani še tukaj; glavica se ti tako najbolje ozdravi.»

«Kakor želite, gospod Kohn», odgovorila mu je glasno, bolj po tihem pa mu je zašepetala: «Uidem vam in več me ne bode nazaj, nikdar več — goljufi», — in uprla je z vso silo svoje žive oči v bankirja. To je pomagalo. Vstala sta in odšla. Vse je zavidalo mladi ženski ob strani bogatinovi; govorili so o

njenih ugodnostih, o njeni sreči, sama pa si je skrivaj obrisala solze in vzdihujoč stopila iz dvorane.

Kosem  e doslej ni bil slišal nič ta-kega. Mraz ga je stresel, ko je pogledal meniha - odpadnika, kakor ga je predstavljal odvetnik. Pazljivo je poslušal njegove besede. Sem pa tje mu je šepnila Ida kaj v uho, a le malo jo je  ul. Ko pa je proti koncu govora odšla, zatopil se je v nenavadne misli. Torej nas varajo, in  id govori prav, ko trdi, da duhovniki zaradi dobička zavirajo srečo ubo nemu ljudstvu? Tako mu je rojilo po glavi. Vstajale so mu slike iz prošlih časov v spominu, a ni jih več mogel umevati, ni jih mogel spraviti v soglasje s tem, kar je bil slišal. Kako je bilo tedaj, ko so mu ljubljena mati več tednov bolni ležali in čakali smrti! Največkrat sta bila sama v borni sobici — bolna mati — in on, petletni de ko; ob delavnikih je teta prihajala zjutraj in zvečer, da je malo uredila in kaj skuhala. Gospod župnik pa so bili skoro vsak dan pri njima. Kako so se tedaj materi o ivile oči, kako se je veselje prikazalo na bleda lica! Dejali so, da so gospod kakor «angelj božji», ki jim donašajo pomoči in tolažbe. In nikdar niso prišli prazni; vedno so imeli kako jabolko za malega Peterčka ali kak pribolj sek za mater. Gospodova mati so pa vsak dan dajali Peter ku lonček gorke juhe, da jo je nesel domov bolnici. — Ko so umrli mati, tedaj so župnik vzeli v naročje sirotnega dečka in so ga nesli k steni, kjer je visel križ, in so mu dejali, naj ne jo e, saj bode odslej Bog njegov oče, Mati Božja pa bode njegova mati. — Vse to je bliskoma švignilo mimo Kosmove duše in  e mnogo več iz poznejših časov. Kolikrat so mu gospod veroučitelj v šoli pogladili glavico, kolikrat so ga

poklicali k sebi in mu dali kos kruha. Kolikrat je dobil lepo podobico od njih!  e sedaj jih ima vse spravljene v molitveniku. In ko je pozneje pri el v mesto, ko se je učil pri ostrem mojstru, tedaj mu je tudi huda pela. Tepen je bil od mojstra ali žene njegove malone dan na dan; malokdaj je kdo izpregovoril   njim lepo besedo, velikokrat se je skrivaj jokal v drvarnici; samo mestni kapelan so ga imeli radi. Hodil je k njim in doma v tisti lepi, svetli sobi so mu dajali dobrih naukov, posojali mu lepe knjige in ga opominjali, kako naj potrpi, sluša svoje prednike in pa moli, da mu bode Bog dal sreče v življenju. Ljubil je tega gospoda iz vsega srca in tolažil se je,  e se je le spomnil njih prijaznih besedij. — Ko je odhajal na Dunaj, priporočili so ga predsedniku društva katoliških pomočnikov. Bog vé, kaj bi bilo   njim, ako ne bi bil na el tega društva. Kako pust, kako mrzel se mu je zdel izprva celi Dunaj! Dolgčas ga je mučil, mrz la ga je ta nebrojna množica ljudstva, ki jo je srečaval po ulicah, saj ni imel nobeden ne pozdrava, ne besede zanj — za tujega pomočnika, vsakdo je hitel le po svojih opravkih. Kako prijazno in prijetno pa je bilo v društvu! Ljubeznivo so ga sprejeli tovariši med se; očetovski se je pomenil   njim takoj prvič duhovni predsednik in mu nasvetoval obilo koristnih in potrebnih re ij. V vsem dru stvenem gibanju pa je bil — dejal bi — glava in srce hkrati dru stveni predsednik. Kakor za svoje otroke je skrbel blagi gospod za dru stvene pomočnike; za vsako potrebo je vedel sveta, za vsako težavo je imel zdravilne besede. In drugi duhovniki, ki so prihajali v društvo, bili so isto tako prijazni in dobri. Kako navdušeno so jih učili, kako nedolžno so se veselili   njimi! — Sedaj pa — — ?

Šest tednov že ni bil več v društvu; predsednik je že poslal več tovarišev gledat, ali je bolan, da ne pride več. Tedaj rad ga ima še vedno in še vedno skrbi zanj. Danes pa je slišal Peter zopet, kar mu je bil pravil že Pinkeles, da se za takim delovanjem skriva najgrša sebičnost. In ta menih pač vé, kako je, zakaj bi mu torej ne verjel? O prevare! O zlobni ljudje! Kako je bil pač neumen in otročji, da ni izpregledal!

Te in podobne misli so mu vznemirjale dušo. Prav trdno vendar tudi današnjim govorom ni veroval. Dvom ga je mučil, srpo je gledal pred se na mizo. V tem pa prihiti Ida s strani in mu lahko položi roko na glavo. Kosem se ozre, in njegove motne, zamišljene oči se vjamejo s smejočimi Idinimi; ta pogled mu je uničil vse prejšnje blage spomine. Bilo je res nekaj čudovitega v tem pogledu; zdelo se je, kakor bi neki divji plamen žarel iz velikih črnih očij mlade gospodinje, plamen, ki ga je premagal in vnel ob enem.

«Ida, vi me utolažite, sicer sem izgubljen.»

«I, kaj vam pa je, moj dragi, da tako čudno gledate vame? Ko mi razodenete svojo bolezen, potem se vas lotim. In, duše mi, če so vsi hudobci vmes, jaz vas ozdravim.» Čudno se je slišala kletvina iz ženskih ust, a zdelo se je, kakor bi uprav take besede najbolj pristojale njenemu gorečemu očesu. Sedla je Kosmu nasproti, in ko je končala, prijela ga je za roko in jo krepko stisnila. Kosem je pustil roko v njeni roki in je bolj na lahko dejal:

«Povejte mi, lepa Ida, ali ste tudi vi samo velika goljufija, in ali je sploh kaj na svetu, kar ni goljufija, pa sem ozdravljen.»

«To vas torej muči? O — poglavje o goljufijah je dolgo, predolgo, da bi

je mogla danes obdelati. Jaz sem je proučevala v svojem življenju temeljito, gospod Kosem, a do konca mu še nisem prišla», odgovori mu z nekakim trpkim nasmehom Ida in živeje ji zažaré velike oči.

«Gospa, do danes nisem izkušal, kako kruto je to poglavje, in s strahom gledam v prihodnost, kaj se bode razvilo iz tega.»

«Dečák ste še, da tako govorite, ako ste tudi starejši od mene. Čemu mislite na prihodnost, čemu na prošlost? Če se bode spominjali minulih časov, bode kleli, če bode gledali v bodočnost, zeblo vas bode strahú srce. Verujte mi, jaz poznam to. In zato mi je jedino načelo živeti za sedanji trenutek. — Ha, ha, bore ženska mora učiti možaka prve nauke o življenju!»

«Morda je pravo, kar govorite, toda zakaj bi nas ne varala tudi sedanost, veselje in uživanje?»

«O tem se nečem pričkati z vami. Toda, če že mora biti prevara, varajmo se rajši sami in ne dajmo se varati drugim, varajmo se z veseljem, pijmo kupo radosti!»

Kosmu se je razvnela še bolj kri, obnovilo se mu je vse, kar je slišal poprej, zveneče so mu še na ušesa besede govornikove in glasovi o «kupi ljubezni in radosti»; v sobi je bilo šumno in hrumno, glasan smeh se je razlegal in opolzlo petje je donelo po širnih prostorih. Nikdar še ni bil v takem stanju, nikdar tudi še ni čutil, kako mamljivo je tako občevanje z mlado žensko. Še bolj je uprl svoj pogled vanjo in vzkliknil: «Torej živíva!»

Pri oknu spredaj so stali trije možje: dr. Glück, Karr in Pinkeles, živo se razgovarjajoč; Kosmov glas jih je vzdramil, vsi trije so se ozrli k njemu, in vsem trem je lahen smeh šinil na ustne. Odvetnik si je pri tem zadovoljno mêl

roki in je polglasno zamrmral: «Naš je!» Nato so se zopet razgovarjali med seboj.

Ida je pa za nekoliko trenutij dejala: «Gospod Kosem, če hočete živeti, morate se preje naučiti življenja. In dovolite, da vas tukaj pričnem poučevati. Povedati vam hočem zanimivo, lepo zgodnico iz nedavnih časov.

Tam doli v lepi Pešti so imeli pri nekem krojaču mlado deklico. Slabo se ji je godilo. Krojača je klicala ata in božala mu je razkavo lice, a za to je dobivala udarcev; krojačici je rekala mama in ovijala se ji je krog krila, ko so jo dražili drugi otroci, a zato je morala v temno kuhinjo — jokati in stradati. Drugi so jedli pogačo, njej pa so dali trde suhe skorje; ko so se vsi drugi gostili, čakala je ona ostankov. Raztrgano krilo jo je odevalo, zmršeni lasje so ji pokrivali glavo, saj je ni hotel nikdo ne počesati, ne omiti. Ime ji je bilo Ida, klicali so jo pa ciganko, potepenka in še mnogo grje. Ko je jela hoditi v šolo, ni se zboljšalo zanjo. Imela je dobro glavo, znala je v šoli, toda vse to ji ni koristilo: topli so jo doma in kaznovali so jo v šoli rajši nego katero drugo njenih tovarišic. Takó je bilo do dvanajstega leta. Tedaj pa se je jelo bistriti v njeni glavici, da vendar ni treba samo njej biti tepeni in zaničevani. Ustavila se je doma suhi krojačici, ko jo je hotela zopet pripreti v sajasto, temno kuhinjo; za lase jo je podrla na tla, in ko je pričela rjuti krojačica, zbežala je deklica na ulico in ni je bilo več nazaj. Med preprirom pa je zvedela, da krojač ni njen oče in krojačica ne njena mati, marveč da je bogate rodovine, pa kot malo dete so jo oddali krojaču, da bi se je iznebili. Zvedela je tudi, da so začetkom krojaču obetali veliko plačo za njeno vzrejo, da

so pa dajali le malo in naposled — nič. Takrat je jela sovražiti visoko in imenitno gospôdo; saj so vsi jednaki, mislila si je, merila jih je po svojih stariših. Ušla je torej in nihče je ni iskal. Potikala se je po ulicah in iskala dela. Hotela je živeti pošteno, neumnica! Ni vedela, da poštenja ni na svetu. Dobila je mesto najpreje v neki tvornici; ves božji dan in še dolgo v noč je čepela pred strojem in podajala težke kosove volne ženski, ki je bila pri stroju, za to je služila k večjemu po 15 kr. na dan, in s tem je morala živeti v dragem mestu. Glad ji je ostal še vedno zvest prijatelj in ž njim mrz in zapuščenost. Dan na dan je nemo in topo vršila svoj posel, v njej pa je vrelo življenje in sililo na dan. Zato je ušla iz tvornice in šla k šiviljam. Tu je bilo bolje. Nad sto deklet je hodilo v delalnico in od njih se je naučila živa Ida mnogo lepega; govorile so med seboj čudovito zanimivih stvari, kmalu je zvedela od njih še — preveč. Stanovala je ž njimi vred; male, ozke sobice so imele in po deset in še več jih je prenočevalo ondukaj. Lakota je ni zapustila, šla je za njo in jo je preverjevala, da njej ni mogoče biti srečni. Med tem je vzrastla in dejali so ji ljudje, da je lepa. Zato so jo pa tovarišice črtile, nagajale ji in jo zbadale. Ni ji bilo več prestajati pri njih in zbežala je od tam in iz rodnega mesta — na cesarski Dunaj iskat sreče. Bilo ji je 19 let, delo je dobila zopet pri šiviljah in živila se je pošteno. Tu pa se je kmalu premenilo. Po poti v delalnico jo je srečaval skoro vsak dan grd starec in vselej jo je pazno ogledoval s svojimi malimi, rjavimi očmi. Če je šla na sprehod, bil je za njo, če se je obrnila kam drugam, našel jo je. In nekdan jo je nagovoril in ji povedal, da je bogat, da

jo ima rad in da bi jo vzel za ženo. Jela je premišljati, kako bi bilo lepo brez dela in kako bi se prijetno vozilo v kočiji in spalo na pernici: segla mu je v staro, tresočo se roko. Vzela sta se; treba je bilo samo nekaj podpisati zaradi vere, zakaj starec je bil žid, dekleta pa kristijana. Čuden zakon je bil to! Kakor zmaj jo je varoval starec, ki se ji je pristudil takoj iz prva. Nesrečna je bila in se je jokala večkrat, nego kot zasramovana pritepenka pri trdosrčnem krojaču. Bila je brez dela, a bila je tudi brez kratkočasje, in kakor mračna megla se je vleklo poldrugo leto njeno življenje. Hotela je priti med svet, hotela je kaj početi, starec je poskusil vsakovrstne stvari, a bilo je brez uspeha. Vodil jo je v gledišče, najel ji je stanovanje na deželi, nič ni pomagalo; tudi sama si ni znala pomoči. Ljudje, s katerimi se je seznanila, povedali so ji mnogo več, nego je vedela dotlej; prebirala je knjige, a nič je ni pomirilo. Kaj ji je bilo sedaj bogastvo, ko ga ni mogla in smela uživati! Da bi si pridobila družčine in več prostosti, nagovarjala je moža, naj napravi gostilno, ki bode dajala veliko dobička. Lakomnemu človeku je bilo to čimdalje bolj všeč in naposled se je udal, napravila sta gostilno, prav dobro urejeno. A dolgo se ni veselil novega dobička, umrl je kmalu in sedaj je nje-

gova žena — ona deklica — že pol leta vdova. Sedaj je prosta, sedaj ima denarja. — Ali ni to lepa povest? Tista deklica pa sem jaz: ali me sedaj poznate, ali mi sedaj zaupate?»

Kosem je strmeč poslušal Idino pripovedovanje; vzbudilo se mu je sočutje, in s tem neko spoštovanje do nje. Bil je zanjo pridobljen, pridobljen tudi za njeno družbo.

«Gospa, ukazujte, jaz sem vam pokoren.»

Idino povest so proti koncu poslušali tudi odvetnik, Karr in Pinkeles. In ko je izgovoril Kosem, dvignil ga je Karr za roko in mu dejal:

«Mladi mož, tako je prav, to bode za vas življenje. Spoznali bodete kmalu, kje je resnica, kje je sreča: ali v vaši dosedanji sužnosti in mračnosti, ali v naši družbi.»

Prijazno se ozre v Petra Ida in on jo pogleda koprneče. Potem pa vzklikne:

«Sedaj sem vaš; zgodi se, kar hoče. Nikdar mi ni bilo srce tako vznemirjeno, nikdar tako polno, kakor je danes.»

«Na zdravje, Peter, na zdravje! Sedaj te imam rad», zakliče Pinkeles in prime za čašo. Tudi drugi so prijeli kozarce in pili na zdravje novega somišljenika.

Peter je pil, pil, da bi vtopil poslednji spomin na prejšnje srečne čase in nedolžno, verno življenje. Pa zdelo se mu je, kakor bi požiral strup; bilo ga je groza v tej družbi. (Dalje.)

Menjajva!

Prijatelj mladi, ki sočutno
Tolaziš srčno mi boleost,
Zahvaljam te iz duše ganjen,
Da si tako mi ljub in zvest.

Pomiriti mi hočeš dušo,
Da pač bi mogel to in znàl!
Čim mečja je beseda tvoja,
Tem večja v duši moji žal.

Ti dal bi záme srečo svojo?
Mogoče ni, todà veljàj!
Jaz tēbi dam spomine svoje,
A ti mi upe svoje dàj!

Anton Medved.

Kako se je ženil Kobaležev Matija?

(Vesela povest. — Spisal Podgoričan.)

III.

In se zaroti,
Da ženo dobí.

Zabavljica.

Katero pa vzamem?» Tako je do tistega dné mislil Kobaležev Matija. Ko bi bil imel Matija že od prej kaj pripravljene, ne bilo bi mu delalo sedaj nobene preglavice. Šel bi bil k nji in ji rekel: «Vzemi me!» pa bi bilo vse v kraju. Matija si je moral nevesto šele poiskati. Sklenil pa je bil, da jo poišče v vasi, ali vsaj blizu kje.

Premišljal je in premišljal, katera bi bila zanj. Našteval si je vsa Zagoriška dekleta na prste, in pri vsaki pretehtal in prerešetal, ali je zanj, ali ni. Toda ta je bila premlada, ona prelepa, ona prebogata, — take in druge napake so imela brhka Zagoriška dekleta.

«Starejša bode za-me; te so premlade, ker imam tudi sam že nekaj let», reče sam pri sebi.

A sedaj pregleda v mislih vse vdovice in ostarele samice. «Ponošen črevelj ni dober», pravi znan pregovor, in po tem pregovoru se je ravnal Matija. Vdove je dal na stran in ostale so mu na izbiro same samice, ako se je hotel ženiti v vasi.

Pravijo, da je ležal pod hruško na trebuhu, podpiral si z rokami glavo, gledal na lužo, kjer so ženske prale perilo in korenje, in opazoval, katera je najpridnejša.

«Kreveljca je prestara, Tonzljevka preklepetava, Mihčevka prenerodna», godrnjal je pred se in nobena mu ni ugajala. Takrat pa pride Zlatorepka po vasi s košem na roki in se ustavi pri ženskah. Matija se začudi sam sebi,

udari se nekoliko s prsti ob čelo in pravi:

«Boljše ni zame, kakor Zlatorepka! Priletna je, močna tudi, kakor nalašč zame.» Kako, da se ni že poprej spomnil Zlatorepke! Čim dalje je mislil o njej, tem bolj mu je ugajala. Videl je samo njene dobre lastnosti. Veselilo ga je zlasti to, ker zna pridobiti Zlatorepka s kupčijo denarja. V duhu se mu je vse lepo razpredlo. Videl je, kako bode nosila Zlatorepka jajca in piščeta domov, kako bode on doma prešteval, vkladal v koše. Kadar se bode napravila v Trst, odpeljal ji bode voziček do Blôk, da se «ona» ne bode utrudila preveč. Koze bode še imel, toda pasel jih bode samo kak sosedov pastirček, sam redkokrat. V koči tudi ne bode več tako pusto in dolgočasno, saj ne bode več sam, ampak bode tudi gospodinja in pogovarjal se bode ž njo, kadar bode le hotel.

Iz teh sanjarij se vzbudi še le, ko Zlatorepke več ni bilo na vasi. Vstane in gre v kočjo s trdnim namenom, da Zlatorepko zasnuje. Ko se o prvi priliki oglasi pri njem za jajca, razodene ji svoj trdni sklep in jo poprosi, naj se preseli k njemu v kočjo. Poprej seveda se naredi vse, kar je treba pri gosposki in v cerkvi. Potem bode on gospodar tudi Zlatorepkinega denarja, kar je jako imenitna stvar. Ugibal je samo še to, kaj poreče Zlatorepka, bode li zadovoljna, ali ne. Spodobilo bi se pač, to je vedel, iti na njen dom in ji razodeti

svoje želje, a vedel je tudi, da bi ljudje takoj rekli kaj napačnega. Zato rajši tega ni storil, da bi se ne dal preveč ljudem v zobé, saj itak več povedó, kakor je treba.

Po tem sklepu je Matija čakal in čakal ugodne prilike, toda Zlatorepke le ni bilo po jajca. Naložila je bila jajec in piščet ter šla v Trst, a k njemu je ni bilo. Matija je bil nevoljen nanjo, pa kaj, saj ni vedela, kaj ga teži. Naposled se vendar ponudi ugodna prilika. Zlatorepka se je bila vrnila s praznimi kurniki iz Trsta in je zopet pleteničila od vasi do vasi okoli znancev in znank, nabirajoč jajec in raznašajoč kavo in drugo Tržaško robo, s katero je preskrbljevala pol doline. V delavnik popoldne je bilo ob času, ko se je bližalo solnce večernim goram. Matija je bil v rebri. Sedel je na kamenu kraj steze, pasel koze, ki so smukale med grmovjem in obirale sočno mladičje. Zamišljen je zrl doli na ravno polje, kjer je rmenélo žito, kjer so ljudje osipali koruzo ter pleli v prošu. Bog vé, kake misli so mu prešinjale dušo.

«O, Matija, tebi se pa dobro godi in se ti. Sediš lepo in dremlješ, drugi se pa potimo in garamo, da se Bogu usmili», ogovori ga ženska z jerbasom na glavi; prišla je bila po stezi njemu za hrbet tako tiho, da je Matija niti čutil ni. Morda ni imel dobrega sluha.

Matija se stresne, ker ga je nepričakovani glas prestrašil, obrne se urno, in na obrazu se mu prikaže veselje.

«O, o, o, Marijana, kaj si ti? Lej, lej, od kodi pa prihajaš?» začudi se Matija, ko zagleda svoj ženski vzor, o katerem je sanjal že nekaj dnij. «Ustavi se in odpočij, saj vem, da te že noge bolé in te v glavo peče, ako ni jerbas prazen!»

«Težko že nesem, nekoliko se odpočijem, saj je še precèj do noči. Pomagaj mi!»

Matija naglo vstane in poseže po jerbasu, ter ga kar sam prav mehko postavi na tla.

«Kje si bila?»

«Gori na Korinju sem pobirala. Že davi sem šla gori, pa sem se do sedaj zamudila, saj véš, da Korinjci ne pusté človeka iz hiše, dokler jim ne pové vsega, kar vé.»

Sedeta oba.

«Dolgo te že nisem videl; zakaj nič ne prideš, saj tudi moje kokoši nesó», očita ji on.

«Veš, ne morem biti povsodi kmalu in zato poberem najprej okoli onih, ki niso zanesljivi, da mi druge ne poberó, a nazadnje se oglasim pri svojih ljudeh.»

Matija ni znal odgovoriti.

«No, Matija, kako je pa kaj tebi? Mislim, da se nič ne pritožuješ?»

«Ne morem reči, da mi je slabo: stradam ne, hišo imam tudi svojo, le to me teži, da sem sam.»

«E, le potrpi: sam živel, sam umrl. Saj tudi meni ni za vse dobro, ker sem sama, vrh tega se pa še potikam po drugih stanovanjih, da sem ljudem na poti.»

«Hudo mi je, ker sem sam.»

«Pa koga k sebi vzemi!»

«Koga? Sestre nimam, ženske pa tudi nobene take v sorodstvu, da bi šla k meni.»

Umolkneti za nekaj hipov.

«Marijana, sedaj ti jedno povem, da si je lahko vesela», povzame Matija.

«No, le povej jo!»

«Veš kaj, Marijana, pridi ti k meni v mojo hišo!» pravi Matija prav počasi. Zlatorepka ga osuplo pogleda.

«Matija, Matija, kje je tvoja pamet? Kaj pa ljudje porekó nama?»

«Nič.»

«Le pomisli, kako bi naju strahovito obrekli, če bi bila sama pod jedno streho, saj poznaš Zagoričane.»

«Ne boj se! A čakaj, sedaj ti še jedno povem. Vzemiva se, in s tem zaveževa ljudem jezike.»

«Oh, Matija, saj sem vedela, da kaj prav nespametnega poveš. Oh, le nekoliko pomisli, jaz in ti — pa sveti zakon!»

«Kaj je to neki nespametnega? Kaj se ne ženijo ljudje, in midva sva še tudi prosta in krepka.»

«Oh, povej mi no, kako si na to prišel!»

«Kako? Ker sem izprevidel, da bi bilo za oba bolje. Jaz bi ne bil več sam, in ti bi bila tudi na svojem in prav nikomur na poti.»

«Oh, midva — da bi se vzela!»

«Ali je to kaj čudnega? Kaj ni svetega zakona sam Bog Oče postavil?»

«Kaj pa ljudje porekó?»

«Pametna bodi, slušaj me, pa — vzmiva se!»

Zlatorepki se ta misel ni zdela čisto napačna, samo privaditi se je ni mogla, ker jo je slišala prenenadoma.

«No, Marijana, ali si zadovoljna, ali ne? Povej!»

«Sedaj se še ne morem odločiti. Treba je poprej še dobro premisliti.»

«Kaj bi to premišljevala, saj si stara dovolj. Pa do jutri bodeš že premislila?»

«Jutri ti povem.»

«Le pridi s košem, pa se pomeniva do dobra.»

Še nekaj časa sedita tako, razgovarjajoč se to in ono.

In ko je že Marijana odhajala, zavpije Matija za njo:

«Nikar ne pozabi in jutri pridi, kesala se ne bodeš!»

Za njo je gledal, dokler mu ni izgnila v vas. Zadovoljen je bil, ker ji je

povedal, kar ga je težilo. Upal je, da se Marijana ne bode branila.

V mraku skliče koze in jih požene domov, kjer bode imel morda kmalu svojo družico, sicer pozno, ali vendar.

IV.

Ker sta se ljubila,
Drug druž'ga sta snubila.

Nova pesem.

Zlatorepka v prvi hip reš ni vedela, kaj bi storila. Spomnila se je, da je postarna samica, kar je bila skoro že pozabila. Premišljala je o sebi in Matiji, o svojem stanju in njegovem. Do polnoči ni zatisnila očij. Izprevidela je, da se njej sami ne godi najbolje in tudi Matiji ne. Ako bi pa prišla oba skupaj, v korist bi bilo morda obema. Oprostiti ji moramo, da je gledala več na svoj prid, kakor na njegov. Mislila si je: stanovanja mi ne bode treba vedno iskati in plačevati, na svojem bodem, delala bodem, kar se bode meni zljubilo, voziti mi bode pomagal in še kaj drugega. Vzbudila se ji je tudi ženska ničemernost, češ, kako jo bodo potem ljudje spoštovali, ko bode žena in gospodinja, in kakošno bode šele veselje, če bode tudi mati. Konec vsega tega premišljanja in preudarjanja je bil, da se je drugo predpoldne nekoliko čedneje oblekla, vzela naročni košek in šla na Kobaleževino.

Matija jo je pričakoval z veliko skrbjo. Že zgodaj se je bil vrnil s paše, — nekaj mu ni dalo dalje ostati v gori — in v hiši je sedel in ugibal, ali pride Zlatorepka ali ne, ali ga mara vzeti, ali je rajša vse žive dni samica. Zasmeje se mu duša in srce mu od burnega veselja trikrat poskoči, ko se prikaže na vežnem pragu široki obraz Marijane, njegove izvoljene Marijane.

«Marijana, le noter, saj sem sam», nagovori jo Matija.

«Kaj počneš?»

«E, kaj? Sedim pa premišljam sam sebe. Sedi, no!»

Marijana sede na drugi vogel mize, ker jednega je zaslanjal Matija.

«No, kje imaš jajca, ker že tako vpiješ, koliko so ti jih že kokoši nanesele?»

«Beži, beži! kaj se o jajcih meniš, saj ne greš précej. Pomeniva se še kaj!»

«No, pa reci jedno ali dve; ako bodo pametne, potem ti že kaj odgovorim.»

«Kruha bi ti dal, da ga prigrizneš, toda nimam ga grižljeja pri hiši. Pečem ne, ker ne znam, drugi mi nima kdo peči; kupljeni kruh pa ne zaleže nič.»

«Nič mi ne strezi, saj kruha imam sama, pa ti malo mojega prigrizni, da bodeš vedel, kakšnega pečem.»

To rekši, poseže Marijana v košek in prinese iz njega v robec zavit lep vogel sorščnega hlebca in ga porine na sredo mize.

«Daj, ako imaš kako ostrino pri hiši!»

«To pa, to: britev, nož, sekira se dobi, ali kar hočeš.» Iz miznice prinese nož. «Čakaj, Marijanica, še nekaj», reče nato, vstane hitro, gre v vežo ter se urno vrne.

«Ná, da ne bodeš rekla, jaz nimam nič in prijateljicam ne postrežem!» Govoreč postavi na mizo latvico sedenedega kozjega mleka z rmenkasto smetano po vrhu.

«Saj ni treba, saj ni treba, saj nisem prišla k tebi jest! O, za pet ran božjih, pa toliko mi prineseš!» brani se Zlatorepka.

«Pokusi mojega mleka, jaz pokusim pa tvojega kruha.»

«Tako bode najbolje.»

Zlatorepka pograbi kruh in nož, in nareže kruha v mleko.

«Daj dve žlici in zajmiva!»

Matija si ne dá dvakrat veleti. Hitro poišče v miznici dve žlici in položi jedno prednjo, drugo predse.

«Pa dajva!»

Marijana se prekriža in moli po stari slovenski navadi, a Matija ji odgovarja. In potem jesta prav po domače, kakor brat in sestra.

«Lepo bi bilo vedno tako -le, lepo», izpregovori prvi Matija.

«Kako misliš?»

«Da bi bila midva vedno skupaj.»

«Ali še vedno misliš na zakon?»

«Vedno. Zakaj bi pa ne, in ti, Marijanica, daj si tudi kaj dopovedati!»

«Ljudje se bodo smejali.»

«Naj se! Ko se naveličajo, bodo pa nehali.»

In jedla sta ter se pogledovala.

«Marijanica, reci, da me vzameš! Lej, dobro se ti bode godilo. Pomagal ti bodem pri vsakem delu, jajca bodem prešteval, vkladal jih, vozil proti Trstu, in karkoli bodeš še hotela. Veš, rad te imam in godilo se ti bode dobro, žal ti ne bode, ako se omožiš.»

«Kaj premišljaš, odloči se!» povzame Matija, ko ona ne odgovori.

«Veš, Matija, jaz ne dvomim prav nič, da bi se mi dobro ne godilo, samo če bi tudi ti ostal dober.»

«Kaj nisem dober, kaj nisem? Reci, zakaj nisem! Ali sem morda pijanec ali kali?» razburi se Matija.

«Pijanec nisi, tega ne pravim.»

«Kaj pa? Kakšen sem?»

«Dober. Nič ne vem, da bi bil kaj napačen.»

«Torej ne bodi neumna in ne pomišljaj, ampak reci, da me vzameš!»

To rekši, položi žlico na mizo.

Marijana še nekolikokrat zajame, potem pa tudi ona položi žlico na mizo,

prekriža se, oprè oba komolca na mizo, pa mu odgovori:

«Matija, ker je že tako na svetu, da se ljudje ženijo in možé, in ker ni nobenega vzroka, da bi se midva vzeti ne mogla ali ne smela, torej te vzamem, da mi ne bodeš očital, češ, trdega srca je. Meni ne koristi možitvev nič in le zato, da ustrezem in pomorem tebi, zato te vzamem.» — Gleda ga hinavsko.

«Oj, zlata Marijanica!» vzklikne razveseljeni Matija. «Bogu bodi hvala, da te je navdihnil s to srečno mislijo.»

«Beži, beži! Kaj vpiješ, da kdo sliši!»

«Da si le ti zadovoljna, naj sliši tudi ves svet, da me le hočeš vzeti.»

«Hočem. Kar sem dejala, sem dejala. Tvoja bodem in nobenega drugega, in glej, da me kmalu pelješ v cerkev.»

«Précej, če hočeš!»

«Bebec, kako me pa moreš précej peljati? Ali ne veš, da je treba dovoljenja in oklica v cerkvi?»

«Že vem! To se bode hitro naredilo. Sedaj pa, Marijanica, povej, kdaj narediva svatbo in kako?»

In pogovarjata se o svatbi in o vsem, kar je ž njo v zvezi. Razgovorita se toliko, da bodeta jeseni ali predpustom ženitovala. Davno je bilo že poldne, ko se je začela ravnati Zlatorepka na odhod. Predno je šla, prinese ji Matija vsa jajca, kar so jih bile nanesele kokoši, in jih ji zloži v košek.

«Koliko jih je?» vpraša ona in odpira denarnico.

«Ne vem dobro. Mislím, da okoli petdeset.»

«Plačam ti jih tri po grošu.»

«E, ne, ne, ni treba! Saj je vse jednako, kdo ima denar, ti ali jaz, sedaj, ko je že tako.»

«Saj res, prav praviš, dva človeka, jedna mošnja!» nasmehne se Marijana in spravi denarnico v nedrije.

Košek natakne na roko, stopi k vratom in prime za kljuko, a predno odpre, pravi:

«Kaj ne, tako ostane, kakor sva se domenila?»

«O, kajpak, kajpak, tako, tako; jaz ne zbegnem na noben način, verjemi mi, Marijana, tebe, ali pa nobene», zatrjuje ji on.

«Pa dobro! Pa zdrav!»

To rekši, odide Zlatorepka. Matija pa sede k mizi in pojé ostalo mleko in kruh.

V.

Oče župan so rekli:
«Ženiti se nikar!»

Ne lažem, ko trdim, da se nobena reč tako hitro ne zvé, kakor da se hočeta ta in ona vzeti. Ne vem, ali je povsodi tako: pri nas je bilo tako in je še dandanes. Ako zvečer dva govorita, govori drugi dan vsa dolina, da se hočeta vzeti. Vzglede ne bodem navajal več, kakor jednega, in ta mislim, da vam je dovolj.

Drugega dné je zašumelo po vsi vasi. Ljudje so vpili in se smejali. Plevice na njivah so se ves ljubi božji dan pogovarjale samo o jedni reči, namreč, da se mislita Kobaležev Matija in Zlatorepka vzeti. In kdor pozna Zagoriške plevice, misli lahko, kaj so povedale o njima. Kje so zvedele, dognano še ni dandanes. Jedni pravijo, da se je Zlatorepka od prevelikega veselja sama zagovorila; drugi pa trdé, da je Matija sam s seboj govoril, ko je popoldne pod hruško ležal, in je nekdo, ki je ravno mimo šel, ujel vse besede. No, pa bodi, kakor hoče! Istina je, da je drugega jutra vedela vsa vas, in do večera vsa dolina, in v nekoliko dneh je vedel vsak v dolini ali v gorah, kdor je poznal Zlatorepko ali Matijo, da sta ženin in nevesta.

Ker je bilo očito vsem, skrivala nista tudi več sama.

«Matija, dolgo si jo že ubiral», ogo-varjali so ga sosodje in sosede.

«He, he, dolgo, pa sem jo le ubral», nasmejal se je zadovoljno.

«Kdaj se bodeta zavrtela?»

«Kmalu, kaj bi čakala! Ako pojde po sreči, poročena sva jeseni, pred pustom pa prav gotovo.»

«Pa vendar, kdo neki bi si bil mislil, da bi ti tako naredil.»

«Kaj pa sem jaz? Zakaj bi se pa jaz ne oženil? Kaj nismo pod kožo vsi krvavi, a?»

«E, Matija, Matija, izgovarjati se pa znaš! Povabiš nas pa, ali ne?»

«Kakor kane! Ali da, ali ne. Ne vé se, kako bo. Ako narediva z godci, lahko pridete, ako ne, bodeva pa sama.»

In odgovarjati se je morala tudi Zlatorepka in ta toliko bolj, kolikor bolj je občevala z ljudmi.

«Ti, ti, Marijana, to pa ni prav, da ga vzameš», kregale so jo pobožne vrstnice njene, ki so bile še samice, ali pa že udovele.

«Kaj me obrekujete? Zavidate mi ga. Vsaka bi ga rada, da bi se ji le ponudil kateri!» zavračala jih je srdita.

«E, molila bi, molila, kakor si do sedaj.»

«Bom sedaj pa za dva, saj bodem imela časa dovolj. Ako pa misli katera, da ne molim dovolj, naj pa še ona stori nekaj očenašev zame, da me vsaj ne bode opravljala takrat. Vsaka reč nekaj časa trpi. Doslej sem bila dekle, odslej bodem pa žena.»

«Huda si, pa te kmalu mine, kesala se bodeš še.»

«Naj se, saj nikogar drugega ne bode bolelo, kakor mene! Kaj se bode! Nevoščljive ste mi ga, pa je.»

«Le ujedaj se! Pametna nisi, da tako starino jemlješ», godrnjale so za njo.

Sedaj sta imela Kobaležev Matija in nevesta njegova veliko skrb na glavi, zakaj oženiti se ni mala stvar. Iti moraš k temu in onemu, predno smejo gospod župnik poročiti. Posvetujeta se, kaj bi najprej storila. Skleneta iti najprej v Malo Vas k županu po dovoljenje, ker je bila Zlatorepka zvedela, da je treba imeti najprej dovoljenje v rokah. Ako se ne motim, bili so takrat Adamov oče župan Podgorske občine.

Nedelje popoldan je bilo v pasjih dneh, ko prasneta ženin in nevesta v Malo Vas. Ona bi bila lahko ostala doma, ali ker je poznala glavo svojega prihodnjega moža, šla je z njim, da bi govorila mesto njega, ako bi se on tako zarekel, da bi ne znal niti naprej, niti nazaj. Spotoma sta se pogovarjala to in ono. Kregala se nista, a Zlatorepka je imela odločilno besedo, takó, da bi bil Matija lahko takoj dobil nekako misel prihodnjega zakonskega življenja, ako bi bil prav bistre glave. Tako je bil pa le mnenja, da je Zlatorepka dobra in umna ženska.

Podgorski gospod župan, Adamov oče, se nekako poredno namuzajo, ko ugledajo prišleca.

«O, Matija, kaj si prišel po potni list za koze ali káli?» vprašajo Adamov oče nalašč, saj so vedeli dobro, kaj je med njima.

«E, naká, saj ni nobenega semnja», odvrne Matija počasi.

«Ali bi ti rada potni list za kokoši?»

«E, kaj se bode! Svojo žival prodajam lahko brez potnega lista.»

«No, kaj pa je vendar vaju prineslo?»

«Nekaj drugega», pravi Matija.

«E, nekaj takega, kar se ne pravi zunaj, ampak v hiši, da ne slišijo vsi ljudje kmalu», dostavi Marijana.

«No, no, no, ako je pa taka skrivna reč, pa le noter», rekó Adamov oče, obrnejo se in gredó v hišo, za njimi pa ženin in nevesta.

«Kaj pa želita vendar?»

Zlatorepka sune Matijo s komolcem ter mu šepetne:

»Govôri!»

Matija malo pokašlja, da bi mu šla lože beseda z jezika.

«Midva bi se rada vzela, in prišel sem po dovoljenje, da bi se smel z Marijano poročiti.»

To rekši pogleda zadovoljno Marijano, kakor bi hotel reči:

«Ali sem govoril prav?»

Adamov oče se zasmеjejo.

«Oženiti se misliš? Kaj nisi že prestar, Matija?»

«Ej, star še nisem, saj nimam niti otrók še, niti sivih las.»

«Kaj mu bodete starost očitali, saj še toliko ni star, kakor vi», oglasi se Marijana.

«Ti bi rad dovoljenje, Matija? — Na kaj se pa ženiš, kaj pa imaš?»

«Saj veste, kaj. Hišo, njivo, koze, kokoši in še marsikaj se najde pri hiši.»

«Matija, to še ni zadosti. Pomisli, kako bodeš pa otroke preskrbel, ako ti jih Bog dá. Veš, to ni kar tako, tje v jeden dan oženiti se.»

«Kaj vas tisto skrbi, kako bodem otroke redil, ako jih bodem imel! Vas že ne bodem prosil zanje. Dovoljenje mi dajte, pa je vse v kraju!»

«Bežite, bežite, oče, kaj skrbite za tisto, česar še nimava ne», pravi Zlatorepka.

Toda Adamov oče so bili nekako trdosrčen mož. Vsakemu niso dovolili ženiti se. Preudarili so vselej prej dobro, ali se mu je treba ženiti, ali ne. Tudi o Kobaleževem Matiji so nekaj časa mislili in so si izmislili, da Matiji

ženitev ni potrebna, da lahko brez žene živi, zlasti pa brez Zlatorepke, kateri so bili že dalj časa malo gorke.

«Matija», pravijo počasi, «tebi se ni treba ženiti. Razven hiše nimaš nič, star si že, za delo nisi in tvoji otroci bi prišli morda občini na glavo. Ker moram skrbeti jaz za občinsko korist in korist vseh občanov, ne morem ti nikakor dati ženitvenega dovoljenja.»

Matija obstane z odprtimi usti, ker se ni nadejal, da bi se oče župan branili dati dovoljenje. Ali Zlatorepka je bila bolj pripravljena.

«Vi, oče županov», razkorači se Zlatorepka, «lepo ni, da nama branite vzeti se, kakor sva se namenila. Premislila sva zadosti, saj nisva več tako mlada. Ne vsajajte se in dovoljenje nama dajte, da vam Bog dobro dá!»

«Oj, oče, dovoljenje pa mora biti, mora», zamomlja Matija. «Dovoljenje pa mora biti, oženiti se moram, sicer nekaj naredim, da me bodete pomnili vi in vsi.»

Ne vemo, ali je Matija vedel za županovo slabo stran, ker ga je tako na kratko prijel. Županov oče namreč so imeli to slabost, da so se bali vsakoga, ki jim je le malo zažugal. Stresnejo se zaradi misli, da jih razjarjeni Matija lahko ubije, ali jim pa hišo požge, ali kaj jednakega. Zato pomislijo še nekoliko in potem pravijo:

«Sam ne dam dovoljenja, počakajta, da vprašam svetovalce, kaj oni porekó, potem ti ga pa dam.»

«E, kaj bi se obotavljali, kar dajte dovoljenje, pa je», pravi Zlatorepka.

«Sam ga že ne dam, le pojdit!»

«Veste, da mi ga kmalu spišete! Dovoljenje mora biti. Pojdi, Marijana!» pravi jezno Matija in gre.

Nekaj časa gresta molčé proti Zagorici, a potem začne Matija rentočiti,

Zlatorepka pa zabavljati čez župana. Zagoričani so se smejali, ko so zvedeli, da Kobaležev Matija ni dobil dovoljenja; strahovito so se norčevali, ter mu privoščili to nezgodo. Matija je bil ves obupan. Koze je pasel in molčé pod hruško ležal. Šel ni nikamor in govoril ni z nikomer. — Ako zadene dva člo-

veka jednaka nesreča, združi ju tesneje. Tudi Matija in Zlatorepka sta bila sedaj še trdnejše volje, da se ne popustita, ampak vzameta, naj velja, kar hoče.

«Še prosil naju bode, da se vzemiva, ta godrnjač županski», tako se je naposled potolažil Matija, zakaj navade ni imel, da bi jezo dolgo kahal. (Konec.)

Voditelja kmetov.

(Črtica iz časa kmetovskih uporov. — Spisal M. Š.)

III.

Ne boj, — mesarsko klanje.
Prešeren.

Med časom, ko se godi naša povest, poslali so ubogi stiskani kmetje dolenski in štajerski poslance v mesto Augsburg, da bi ondi izprosili pomoči od cesarja Maksimiljana I. Cesar pa je bil takrat sam v velikih stiskah, zato ni mogel ustreči ubogim kmetom; pač pa jih je tolažil, da hoče po potu pravice poravnati njihove pritožbe, ako se mirno vrnejo domov.

To pa je bilo le še hujše netilo za upornike. Ne le da so odslej še bolj besneli, temveč delali so zaroto malo da ne očito. Gospôda po gradovih in mestih je to kmalu zvedela in jela se je bati za življenje. Prizadevala se je, da bi o pravem času uničila naklepe nezadovoljnežev.

Hipoma pa udari upor očitno na dan. Najprvi so bili Kočevci, ki so zapalili mesto in ubili svojega gospodarja Jurija Thurna. Za njimi se vzdignejo druga mesta in trgi, poženo iz gradov gospôdo in se neusmiljeno zmaščujejo nad vsakim, ki se jim je postavil v bran.

Tudi za Savo je jelo kmalu vreti. Ilovar in njegovi meščanski somišljeniki so ščuvali meščane in bližnje okoličane, Vrtnik pa je hujskal kmete po svoji okolici; tako so delali tudi drugi. «Maščujmo se!» to je bilo geslo vsem vstašem; gospôdo so namerjali potolči, zase pa pridobiti «staro pravdo».

Ali tudi gospôda ni držala križem rôk. V Ljubljani in v Celju so se bile zbrale glavne čete brambovcev in kmalu pomaknile proti jugu za Savo. Pri Brežicah se je imel vršiti boj z uporniki, tukaj je bila njihova moč.

Vrtnika v tem času ni bilo skoro nikoli doma, vedno se je vozaril okrog. Odhajal je večinoma po noči in tako tudi prihajal. Bal se je namreč, da ga sicer ne opazi gospôda in ne prepreči lepih načrtov. Postal pa je Vrtnik med tem tudi precěj osoren in zbadljiv z domačimi ljudmi. Zena mu ni mogla nikoli prav storiti, in ravno tako ne družina. Kadar se je po noči odkodi pripeljal, razjezil se je nad hlapcem, ako ga ni

bilo hitro poleg, in sila ga je ozmerjal. Hlapec se mu je nekaj časa izgovarjal, ali ko je videl, da vse nič ne pomaga, naznanil je, da pojde od hiše. Ko je kmalu potem odhajal, pretil je na tihem Vrtniku: «Čutil boš še nekdanjega grajščinskega hlapca!»

Tako je prišel polagoma mesec september l. 1516. Do tega časa se je moralo vse dovršiti, kakor je bilo dogovorjeno. Uporniki so pobrali motike, sekire, vile in kose ter hiteli proti Brežicam, da se ondi odloči boj za «staro pravdo».

Toda kmetje se niso nadejali tolike obrambe. Od vseh strani so namreč privreli cesarski vojaki, združeni z brambovci, katere sta poslali Kranjska in Štajerska. Pričel se je boj, ne boj, ampak pravo «mesarsko klanje». Na tisoče kmetov je padlo pod meči, puškami in topovi izvežbanih vojakov. Upornikov kri je v potokih lila v bistro Savo, ki je takrat krvava tekla proti sosedni Hrvaški. Kolikor jih niso potolkli vojaki in brambovci, zajeli so jih žive in povezali, da dobé na gradovih — kakor so rekli grajščaki — zaslužen kazen. Hudo je bilo tedaj kmetu. Mislil je, da dobi staro «pravdo», toda bridko se je varal. Jarem ga je žulil še huje, zlasti zato, ker sedaj ni imel več upanja, da bode kdaj bolje.

IV.

Tvojoj žrtvi krvca naša.

Preradović.

Takoj po oni usodni bitki pri Brežicah se je pričelo natanko preiskovanje, kdo je prav za prav zanetil upor, in kateri so bili glavni stebri njegovi. Popraševalo se je od grajščin pa do zadnjih koč po zelenih dolenjskih in štajerskih hribih. Kadar gre ljudem za kožo, tedaj povedó vse; tako se je zgodilo tudi tukaj. Gospôda je uklenila in pozaprla

v kratkem na stotine tlačanov, da pozve od njih voditelje uporne množice. Zvedeli so jih mnogo in odpeljali v Ljubljano, ali pa jih ohranili v ječi v Krškem. Nekoga pa niso dobili, in ta je bil Vrtnik. Da-si je njegov drug in zaveznik Ilovar že davno sedel v ječi, vendar ga ni izdal, hoteč rajši sam umreti, nego še njega ugonobiti. Mislil je: Vrtnik je še mlad in bode lahko še kaj koristil ubogim tlačanom. Pa tudi nad Vrtnikovo glavo so se zbrali oblaki in tudi njega je uničila nevihta. Njegov nekdanji hlapec, kateri je bil odšel od hiše grozeč se gospodarju, bil je njegov izdajalec. Nikoli ni mogel pozabiti, da mu Vrtnik ni zaupal, ker je nekdanj služil v grajščini, in zato se je srdil nad njim. Pa tudi kasneje se mu je Vrtnik hudo zameril, ko je svojo jezo stresal nad njim, dasi tega hlapec ni bil zaslužil.

«Koliko mi daste», vprašal je na neki grajščini, ko mu je vinska kaplja zlezla že v glavo, «pa vam povem jednega glavnih upornikov?»

Pač ni pomislil nesrečni hlapec, kaj je takrat zinil, zakaj kmalu je ležal v temni grajščinski ječi, da se prihrani za odgovor prihodnji dan.

Drugi dan je povedal vse, kar je vedel in znal. Izdal je, kako sta se Vrtnik in Ilovar po noči shajala ter pozno v noč posvetovala, kako sta na tihem kovala naklepe proti gospôdi.

Sevé, da je bila gospôdi ta hlapčeva izjava všeč. Po Vrtnikovem nekdanjem hlapcu so zvedeli mnoge reči, ki jim doslej še niso bile znane. Imeli pa so v pesteh zopet jednega izmed kmetovskih velikašev, kateri bode natančno odgovarjal zastran svojega početja. Zvedeli so tako za zvezo med uporniki v Konjicah in Brežicah; bili so uverjeni, da je pri njej posredoval Vrtnik, največji prijatelj kmetov.

Dva dni potem pošlje gospôda ljudi do Vrtnika, naj ga pripeljejo v ječo v Krško; ondi naj počaka nadaljne obsodbe. Vrtnik je sedel pred svojo hišo in se grel na solncu, ki je tako blagodejno svoje jesenske žarke pošiljalo na zemljo. Ničesar hudega se ni nadejal, najmanj pa, da bi ga iskala gospôda, o kateri je mislil, da ničesar ne vé o njegovem dejanju; o Ilovarju je bil prepričan, da ga ne izdá. Ko pa zagleda od daleč grajščinske ljudi iz Krškega, že spozna, kaj to pomeni. Počaka jih pred hišo, poslušá povelje gospôde in se takoj uda njih zahtevam. Odvedó ga v Krško, naj se zagovarja zaradi svojega početja, osobito zaradi ponočnih shodov z Ilovarjem in hujskanja po okolici. Motila pa se je gospôda, misleč, da bode vse zvedela od njega. Dasi tudi preje Vrtnik ni bil poseben junak, kazal se je sedaj vendar, da se ne straši niti najhujše kazni. Ko vidi gospôda, da od njega ne more zvedeti ničesar, pošlje ga kmalu z Ilovarjem vred v Ljubljano, naj ga tam sodi višja gosposka. Deli so ju na voz, posadili zraven nju stražo, ter ju odpeljali proti Ljubljani po isti cesti za Savo, po kateri sta še pred kratkim časom hodila kmetovska prijatelja drug k drugemu kovat naklepov in navduševat se za uspešno delovanje v korist ubogega tlačana.

V Ljubljani so oba zaprli v temno ječo. Večkrat pa so hodili popraševat, kako se godi velikašema in njunim rešenim kmetom. Oba sta na taka vprašanja hladnokrvno molčala, najmanjše otožnosti ni bilo videti na njunem obrazu.

Bila sta prepričana, da sta dobro hotela ubogim tlačanom, in da bi jim bilo gotovo zasijalo solnce boljše bodočnosti, da se niso tako žalostno okršili njuni naklepi.

Mesec dnij po prihodu v Ljubljano sta prišla na zatožno klop. Obdolžena sta bila hujskanja in ščuvanja kmetov zoper gospôdo in njene pravice. Za tako dejanje je bila odločena smrt. Oznanila se jima je obsodba, ali ustrašila se je nista. Ilovar itak ni imel mnogo več pričakovati na svetu, Vrtnik pa tudi, dasi je bil mlajši, ni izgubil poguma. Skrbela sta ga le na domu uboga žena in mladi sin, ki bodeta užila pač obilo bridkih ur zaradi njega, toda tudi ta žalost ga ni potrla.

Predno se je imela zvršiti smrtna kazen, spravila sta se z Bogom, obžalovala sta svojo pregreho, potem pa mirno položila glavi — pod krvnikov meč.

* * *

Tu sem ti podal, dragi bralec, malo sliko kmetovskih „puntov“ v začetku 16. stoletja, hoteč ti le nekoliko označiti ono strašno dôbo, v kateri se je prelilo toliko krvi na slovenski zemlji. Sava je takrat krvava tekla proti jugu. To je le začetek onih žalostnih dogodkov, ki so s krvavimi črkami zapisani v po-vestnici naši, katere bode pomnil še pozni rod. Še to povem, da so v bojih za slobodo tlačanov v poznejših letih bili mnogi voditelji izmed potomcev obeh tu opisanih mož: Vrtnika in Ilovarja.

Papež Leon XIII., v škofa posvečen 19. svečana 1843.
(Po fotografiji.)

Slava Levu XIII.

(Ob petdesetletnici škofovanja.)

Po zemlji od tečaja do tečaja
Očetu Levu slava se razlega,
Kipé ljubezni narodi do njega;
A med sovragi cerkve hrup navstaja.

Zanj polstoletja častni dan dohaja,
Kar ljudstva škofa modrega časté ga,
Zato dobrotniku človeštva vsega
Od kraja slava zdaj doni do kraja.

Raduje srčno se izmed narodov
Očeta slavja — rod Ciril-Methodov,
Ker Lev nad njim mogočni vedno čuje.

Ko mu kraljestvo božje svet razdira,
Blagoslavljuje On se v nas ozira,
Slovanom novo moč in slavo snuje.

J. Š.

Na tuji zemlji.

X.¹⁾

Fugite partes adversae, vicit Leo ...

Šamši v tujini bedel ob tebi sem, leto ubéglo,
 Ko ti je véčnosti mrak trudno zatiskal okó.
 Zadnji odbéžal je hip, po stólpih so zdrknile ure:
 Starega léta pokòp nóvo v življenje vzbudí.
 Z máno tišina in molk; a zvunaj po Rómi kraljévi
 Kakšni glasovi so to v nôči nad mestom vršèč?
 Kdo li prepeva ta spev ob Tibere stáre bregovih —
 Lep in mogóčno-grozán zmago ponòsno slaví.
 Čujete vi ga bogóv nekdanjih poráženi hrámi,
 Čuješ ta spev, Kapitol, úmeš ga ti, Palatin? —
 V tèmei si, Róma, nekoč, v prekletstvu in zmótah ječala,
 Sláve ti zémske je luč tudi zašla za goré.
 Préprosti ríbič tedáj na tleh se je tvojih ustavil,
 Róma poganska pred njim v prah si grméla in sip.
 Tákrat iz tál razvalin orjáski se dvignil je préstol,
 Préstol, ki nôve unél sláve je zvezdo ti, Rim.
 Lepa, prelepa povest o préprostem ríbiču-kralju,
 Vere krščanske povest v zémli razdéli od zmót ...
 Ključe oblasti v rokáh sedel na prestólu je ríbič,
 Glas mu po svétu zvenél, čuda nebeška znanèč.
 Trdno je préstol mu stal, vsajèn na poganstva zidine,
 Svétu se drámil je zor, dan se mu véčni rodil — —
 Légel k pokóju prvák, a préstol močán je ostavil,
 Tebi izróčil ga v last, Róma, kraljica svetá.
 Sédali ríbiči nanj — pač dolga, brezkònečna vrsta —
 Préstol mogóčno je stal v davne preteklosti dneh.
 Ali poslednjič — gorjé! Poglej strahovíto gibánje,
 Venčana Róma, poglej — gròzne prikazni so to!
 Tvojega néba obráz, kakó je zagrnjen z obláki,
 Ljuče od prèšlih se dôb trgajo stréle iz njih.
 Iz razdejanih sipin dvigújo se črne pošasti,
 Bésne peklenške močí préstol kraljévi majät ...
 V prah ga porušit na vek? ... Nikdár, vi duhóvi zlotvóri,
 Stojte in v gròbe nazáj — Lev na prestólu sedí!
 Lev na prestólu sedí, zabíla imé si njegovo,
 Žézla njegovega moč, divja, sovražna druhal?
 Pôgled nad zvézde uprt nikdár ni trepétal pred tábo,
 S krèpko je rôko junák dédščino branil nebes.
 Kdaj li mu klônil je duh, ki ptici kriláti podoben
 Svet bi oblétel nakrat tja do poslednje mejé?
 Lev na prestólu sedí — umikajo, glej, se pošasti,
 Mózeg pretresa jim mraz, bésen je pôgled njihóv,
 Stiska pestí jim obup, in gnev jim obraze razjeda,
 Pékla pošasti bežé ... Lev na prestólu sedí ...

¹⁾ Glej «Dom in Svet» 1892, št. 1. in nasl.

Sámši v tujini bedel ob tebi sem, leto ubéglo,
 Ko ti je véčnosti mrak trudno zatiskal okó.
 Zadnji odbéžal je hip, po stôlpih so zdrknile ure:
 Tvojega práznika, Lev, mládo se léto rodí.
 Z máno tišina in molk; a zvunaj po Rómi kraljévi
 Kakšni glasovi so to, v nôči nad mestom vršèč?
 Kdo li prepeva ta spev ob Tibere stáre bregovih —
 Lep in mogóčno-grozán zmagó ponôsko slaví.
 Jasno umejem ga jaz: zmagálcu zvení na prestólu,
 Pôje vesoljni ga Rim v praznika njemu spomin . . .
 Mesto krščanstva, le poj — še malo, in s tábo prepeval,
 Leva proslavljal krepóst v tebi do róda bo rod!
 V duhu že zrè jih okó: od sévera mnóžice vnéte,
 S hládne večérne strani, daleč od jutrovih mej.
 Náglo jih véde korak . . . Težkó pridržavati v prséh
 Čustev ognjenih je tok, kàdar prodira na dan . . .
 Z lic jim žarí se radost, ljubezen jim srca razžiga —
 Glásno pozdrávi jih šum, Tibera, tvojih valóv!

M. O.

Imena rodbine in svaščine.

(Sestavil Fr. S. Lekše.)

(Konec.)

III.

Pobočne rodbinske vrste.

Pobočna ali stranska rodbinska vrsta¹⁾ je skupina oseb, katere ne izhajajo druga od druge, imajo pa ali istega začetnika ali isto začetnico, ali pa oba. Potemtakem imamo več pobočnih vrst in sicer: 1. pobočna vrsta z bratove in sestrine strani; 2. pobočna vrsta s stričeve, z ujčeve in s tetine strani; 3. pobočna vrsta s prastričeve strani itd.

1. Pobočna vrsta.

a) Z bratove strani.

A. Brat²⁾ je tisti, ki je istega očeta in iste matere; med ljudstvom se ime-

nuje navadno «pravi ali lastni brat». Polubrat¹⁾ pa se imenuje tisti brat, kateri je z menoj ali istega očeta in druge matere, ali pa iste matere in drugega očeta. Semtertje se imenuje «poplatni brat», kakor v Savinjski in Zadrečki dolini, ob Učki v Istriji pa mu pravijo «bratuh». Bratje istega očeta pa raznih mater imenujejo se «jedno-krvni ali bratje po krvi»²⁾; bratje iste matere pa različnih očetov so pa «jednomlečni bratje ali bratje po mleku.»³⁾ Pobratim⁴⁾ se imenuje posinjenec jednega izmed roditeljev (očetov ali materin). Pobratim pomeni tudi onega, ki je bil za brata sprejet po nekih obredih. Pobratim-

¹⁾ Die Seitenlinie, linea obliqua seu transversa vel collateralis. — ²⁾ Der Bruder, frater germanus.

¹⁾ Der Stiefbruder; r. сводный братъ; č. nevlastní bratr; fr. demi-frère; l. fratellastro, kar odgovarja natanko našemu «bratuh». — ²⁾ Consanguinei. — ³⁾ Uterini. — ⁴⁾ Wahlbruder.

stvo je bilo jako v navadi pri Srbih in Hrvatih.¹⁾

α) Stričnik, bratranec, sinovec,²⁾ tako imenuje brat ali sestra sinú svojega brata. Mojega brata sin je moj stričnik, ker sem jaz njemu stric³⁾; bratranec, ker je od brata. Beseda «sinovec» pomenja tudi sinovega sinú.⁴⁾ Tudi beseda «bratič» se lahko rabi za bratovega sinú. Pri nas je pri teh nazivih velika zmešnjava⁵⁾; Srbi in Hrvati ločijo natanko⁶⁾, tudi nam Slovencem je to potrebno.

β) Sinovica, sinovka, bratranka, bratična,⁷⁾ ponekodi tudi: «neta, neca»,⁸⁾ imenuje prava sestra hčer svojega brata. Kar je omenjeno o α) «sinovcu», bodi rečeno tudi o «sinovki».

γ) Sinovčič, bratranič, bratanič je sin mojega sinovca ali bratranca. (Žena mojega bratranca mi je

bratanička.) Sinovčica, bratanična je hči bratrančeva ali sinovčeva.

b) S sestrine strani.

a) Sestra,¹⁾ tudi «prava» ali «lastna» sestra, je po očetu in materi; polusestra²⁾ je sestra samo po očetu ali samo po materi, tudi «popolu sestra, poplatna sestra, sestruša». Besedi: «sestruša in bratuh» bi bilo dobro rabiti, da se ne pozabita. Kakor pri «bratuhih» imamo tudi pri «sestrušah» «jednokrvne ali sestre po krvi» in «jednomlečne sestre, po mleku». — Posestrima³⁾ je pohčerjenica mojih roditeljev; o njej velja, kar je bilo rečeno o pobratimu.

α) Sestrnik, sestrič,⁴⁾ tako imenuje brat sinú svoje sestre. Kar je pisano o «stričniku», velja tudi o «sestrniku». Sestranec je sestrin sin nasproti materini sestri,⁵⁾ sestrana je hči.

β) Sestrična, sestričina⁶⁾ je sestrina hči materinemu bratu ali sestri.

γ) Sestričnič se imenuje moje sestrične sin,

δ) Sestričnica je pa moje sestrične hči.

2. Pobočna vrsta.

a) S stričeve strani.

a) Stric, striček⁷⁾ je očetov brat; njegova žena je pa moja strina.

α) Strinič,⁸⁾ stričič je mojega strica sin.

β) Striničina, stričina, stričnička⁹⁾ je mojega strica hči.

γ) Stričnič, striničnič se imenuje sin mojega striniča.

¹⁾ O teh obredih, o starih šegah pripoveduje Vuk St. Karadžić v že imenovanem besednjaku na str. 512. Za vsprejem je bila posebna molitev. Slovenci menda nimamo te navade. —

²⁾ Der Neffe; r. племянникъ, t. j. plemjanič; č. bratrovce, sestřenec; fr. neveu; l. nipote. Mnogim našim pisateljem je vse to: netjak ali nečak, česar nikakor ne moremo hvaliti. Zakaj ljudstvu ni znan ta izraz. Miklosich (Etym. Wörth. Wien 1886, str. 214) piše le: «netij asl. neffe, s. netjak, nečak, nečaka; p. niec nepos alt. klr. netyj . . .» Zato rabimo rajši domače besede, ne izposojujemo si, če imamo doma. — ³⁾ «Svetopolk mi v rodu stričnik — Kam zabredel si v osodi? — Zdavši strica ti krivičnik.» Gl. «Zgodnja Danica» l. 1865. Svitoslav «Tri solze kralja Rastislava.» — «Moravske Slovane je vladal Mojmir . . . državo je vtrdil sinovec njegov Rastislav . . . prav povzdignil jo je Rastislavov sinovec ali stričnik Svetopolk.» Marn «Jezičnik» V., 1867, str. 26. Drugi rabi za «Neffe» le «nečak». Gl. Werand de Graz. Dav. Trstenjak, str. 35. 46, 47. itd. — ⁴⁾ Hubad-Janežičev Slovar, str. 629. — ⁵⁾ Glej, kaj piše o tem Marn v «Jezičnik»-u VI—VIII., str. 118, 119: «Moti pač mnogo i sinovec — sinovica bratov ali sestrin sin [Neffe] nam bratranec ali sestranec . . . vender je sinovec [Neffe] tudi serbski in poljski.» — ⁶⁾ Vuk St. Karadžić besednjak, str. 419, 680. «Heĵak (nečak), m. der Schwestersohn, Neffe, ex sorore nepos. Heĵak je samo ujaku a teći je samo sestriĵ. Takisto je tudi za «nečako» die Tochter der Schwester, Nichte, ex sorore neptis, katera je ujaku nečaka, teći (tetci) pa sestrična. «Sinovac» = des Bruders Sohn, «sinovica» des Bruders Tochter. — ⁷⁾ Die Nichte; r. племянница (plemjannica); č. net'; fr. nièce; l. nipote. — ⁸⁾ «Neca, neta», odgovarja strsl. «netij». Glej Miklosich Etymol. Wörterbuch.

¹⁾ Die Schwester. — ²⁾ Die Stiefschwester, r. свѣдная, сводная сестра (svēdnaja, svodnaja sestra); č. pastorní, nevlastní sestr.; fr. demi-soeur; l. sorellastra. Najbrž sta slov. «sestruša in bratuh» napravljene po laškem «fratellastro, sorellastra». — ³⁾ Die Wahlschwester. — ⁴⁾ Der Schwestersohn. — ⁵⁾ «Jarinova gospá prosi nas, da jo obiščemo nocoj. Njene sestre sin je prišel iz mesta . . . Edvin, gospé Jarinove sestranec . . .» Stritar, Zbrani spisi, II., str. 292, 294. — ⁶⁾ Die Schwestertochter. Ponekodi tudi «sestrič». To besedo imajo Srbi in njim pomeni isto, kakor nam «sestrnik». Glej Vuk Štef. Karadžić Besed., str. 677. — ⁷⁾ Der Oheim, avunculus. — ⁸⁾ Der Vetter, patruelis. Vidi «Dom in Svet», III., str. 374. O teh besedah sem že pisal in povedal vzgled. — ⁹⁾ Die Base. Glej «Dom in Svet», III., str. 375.

- δ) Stričničnica pa je hči njegova.
 ε) Stričinič je meni sin moje stričine ali stričine.
 ζ) Stričiničina pa mi je hči njena.

b) Z ujčeve strani.

- a) Ujec¹⁾ je materin brat; njegova žena pa je ujna.²⁾
 α) Ujčnik, ujčevič, ujčič je sin mojega ujca, in
 β) Ujčnica, ujčina je hči njegova proti meni.
 γ) Ujčičnič, ujčičnik je sin mojega ujčiča ali ujčnika.
 δ) Ujčičinica pa je istega hči.

c) S tetine strani.

- a) Teta, tetka, tetica³⁾ je sestra očetova ali pa materina; tetek, teteč⁴⁾ pa je njen mož.
 α) Tetič moj je moje tete sin, in
 β) Tetičina je hči moje tete proti meni.
 γ) Tetičič se imenuje mojega tetiča sin, in hči tetičeva je moja
 δ) Tetičica. Te poslednje sin je
 ε) Tetičnič in hči njena
 ζ) Tetičničina. Otroci bratov in sester se nazivljejo med seboj stričniči in sestriči, tudi sestranke, sestranke in sestranke.

3. Pobočna vrsta.

a) Praprastric je mojega očeta dedka⁵⁾ brat; žena njegova je praprastrina.

b) Prastric je mojega očeta stric; njegova žena je moja prastrina. Takisto je s prapraujcem in prapraujno, praujcem in praujno, prapateto in prapatetkom, prateto in pratetkom ali pratetcem.

¹⁾ Der Onkel. — ²⁾ Die Muhme. — ³⁾ Die Tante. — ⁴⁾ Ta beseda je še v navadi med Slovenci na Spodnj. Štajerskem. — ⁵⁾ Na Štajerskem je še v rabi: dedeka, dedec, tetek, tetec in se sklanja: dedeka, dedec itd., ne dedka, dedca. Dalmatin pozna le ded, kar pa na Štajerskem toliko pomeni zaničljivo, kakor «baba».

II. Svaščina.¹⁾

Rodbinsko razmerje zakonskih, t. j. moža in žene do medsebojnih sorodnikov in sorodnic, imenujemo svaščino ali svaštvo. Ta opredelba je pravniku in npravoslovcu nedostatna, to vemo, vendar našemu namenu že zadošča. Zakaj nam se je ozirati le na sorodnike in sorodnice zakonskih, drugi se nas v tej razpravi ne tičejo.

1. Mož in žena. Kadar jih prejme dvoje različnega spola veljavno zakrament sv. zakona po cerkvenih obredih, postaneta: mož in žena, soprog in soproga. Nekaterim je mož in žena prekmečko, zato se imenujeta: «gospod» in «gospa». O «gospej» sem že govoril v tem listu.²⁾ Naj povem še svoje misli o soprogu in soprogi. Soprog in soproga sta istega korena, kakor naše «vpreči, vprežem», stsl. sapragъ, sъpragъ.³⁾ Slovenci vendar nimamo neposredno teh besed iz staroslovenščine, ampak posredno od Srbov ali Hrvatov, kateri so ji pa na posodo vzeli od Rusov. Zato treba, da tudi nam rabijo kakor Rusom; nikar jima torej ne pripravljamo nemških «gospodov» in «gospoj», kakor slišimo olikance in omikance, in kakor čitamo po časnikih, n. pr.: «s svojo gospo soprogo...», «časť mi je predstaviti gospo soprogo...», ali: «to je gospa soproga I. I.» Rus, kateri je gotovo olikan in omikan bolj od nas Slovencev, piše in govori: Ваша супруга (vaša supruĝa, Ihre Frau Gemahlin) in Вашъ супругъ (vaš suprug, Ihr Herr Gemahl.⁴⁾ Torej vsakomu svoje: temu ženo, onemu soprogo, ker je treba tudi pri besedah izbirati, dasi «beseda ni konj». Kajpada drugim nasproti imamo tudi Slovenci «gospode» in «gospé», in

¹⁾ Die Schwägerschaft, Affinität, affinitas. Kaničnično pravo dela razliko, katere za naš namen ni treba. Srbom in Hrvatom je affinitas svojdba, svojbina, svojta. — ²⁾ Glej «Dom in Svet», IV., str. 379. — ³⁾ To pomeni jarm, jugum, potem coniux, socius. Glej Miklosich Etymol. Wörtl., str. 262 preng. — ⁴⁾ Da je res izposojena beseda «soprogo», hrv. suprug, iz rusčine, glej konenito razpravo dr. T. Maretića: «Ruske i češke riječi u književnom hrvatskom jeziku. Preštampano iz CVIII Rada j. a. ., str. 31, u Zagrebu, 1892.

čisto lahko prebijemo brez francoske «dame».

2. *Tast*¹⁾ in *tašča*.²⁾ Oče možev je ženi *tast*, mati pa ji je *tašča*; takisto sta tudi roditelja žene njenemu možu *tast* in *tašča*.³⁾

3. *Pratast*, *pratašča* sta oče in mati *tasta* in *tašče*.

4. *Zet*⁴⁾ je hčerin mož njenima roditeljema, t. j. njenemu očetu in njeni materi.

5. *Snaha*⁵⁾ je sinova žena njegovima roditeljema.

6. *Dever*⁶⁾ je možev brat njegovi ženi.

a) *Deverič* je deverjev sin, *deverična* pa je njegova hči.

7. *Jetrva*⁷⁾ mi je žena mojega brata, jaz sem ji pa *dever*.

8. *Svast*⁸⁾ je ženina sestra.

a) *Svastičič* je sin *svasti*, *svastična* pa je njena hči.

9. *Zelva*, *zlva*⁹⁾ je moževa sestra.

10. *Svak*¹⁰⁾ je sestrin mož.

Na to imamo še «rednik»-a, ki hrani kakega otroka, rejenca ali rejenko. *Krstni* in *birmanski* (*birski*) *boter*, *krstna* in *birmanska* *botra* ali *kum* in *kuma*, kar je pa oboje ptujega korena.¹¹⁾ — *Komur* je pa kdo «birmo zavezal», ta je potem njegov «*zeteč*».

¹⁾ Der Schwiegervater socer; r. тѣсть (test); č. tehán; fr. beau-père; l. suocero. — ²⁾ Die Schwiegermutter socrus, r. тѣща (těšča); č. techyně; fr. belle-mère; l. suocera. — ³⁾ Tu še tudi delajo razliko v nekaterih besednjakih ter pravijo: «*sveker*, *svekrva*» sta oče in mati moževa ženi. Ali loči ljudstvo tako, ni mi natanko znano. Jaz sem slišal le «*tast* in *tašča*» in le tako tudi piše Dalmatin; zato sem se le poslednjega poprijel. N. pr. Dalm.: «*Annas*, *Kajpheshov Taft*; *Jetro* je bil *Mosešov Taft*; *Raguel Tobijev Taft*; *Tamar* je . . . postala od *Juda*, svojga *Testu*» — ⁴⁾ Der Schwiegersohn, gener, r. зять (zjat); č. zef; fr. gendre; l. genero. — ⁵⁾ Die Schwiegertochter, nurus, r. невѣстка (nevestka). Tudi Dalmatin ima poleg «*snaha*» na prvem mestu «*nevesta*»; br. *belle-fille*; l. *nuora*. — ⁶⁾ Glej «*Dom in Svet*», III., str. 375. — ⁷⁾ Mikl., Etym. W., str. 104 *fratria*. — ⁸⁾ in ⁹⁾ «*Dom in Svet*», III., str. 342 — ¹⁰⁾ Der Schwager. — ¹¹⁾ *Boter*, *kum*, *botra*, *kuma* je iz lat. *compater*. Glej Miklosich Etym. W., str. 155.

Kakor je razvidno iz rečenega, imamo tudi Slovenci še dokaj domačih, pristnih imen za rodbino in svaštvo. Pa kakor sem s kraja omenil, ni še s tem, kar sem zapisal, kakor pribito. Nahaja se pač drugodi še marsikako ime, katerega nisi našel v teh vrsticah. Le zapiši, raztolmači in pošlji je uredništvu, da se stvar objavi. Drugi je morda tu naletel na besedo, katero je navajen slišati in govoriti v drugačnem pomenu. Zapiši tudi to in vse dopošlji.¹⁾ Vem, da je v tem še dosti nejasnega. Zato razbistrite po starem hrvaškem pravilu: «*Tko zna bolje, široko mu polje.*»

¹⁾ Prijatelj našega lista je poslal uredništvu ta-le «*Dodatek*» iz «*sodnih obrazcev*» Bogdana Trnovca (iz l. 1886.): Tu naj se vrste nekatera najnavadnša rodbinskih osob nazivala, samorasla pri brkinskih in brežanskih Slovencih. Da se z njimi lože seznanimo, denimo jih na jezik oženjenemu testatorju. 1. Njegov otec (oče) je njegovej zakonskej pridruzi *sveker*; 2. njegova mati je njegovej zakonskej ženi *svekrva*; 3. *tast* je njemu otec njegove žene; 4. *tašča* ali *polnica* je njemu mati njegove žene; 5. njegov sin je njegovi drugi ženi *pastorek* ali *pasinek*; 6. njegova hči je njegovej drugej ženi *pastorka*; 7. *stric* je brat njegovega otca; 8. *ujec* je brat njegove matere; 9. *teta* je sestra njegovega otca, oziroma tudi matere; 10. *strina* je žena njegovega strijca; 11. *ujna* je žena njegovega ujca; 12. *snaha* je žena njegovega sina; 13. *nevesta* je žena njegovega brata; 14. *zet* je njemu njegove hčere zakonski pridrug; 15. *domozet* je pa brezidnetnemu možu oni človek, katerega je vzel v svojo hišo, izročivši mu svojo imovino; 16. *svast* je njemu sestra njegove žene; 17. *dever* je njegovej ženi njegov brat; 18. *šur* ali *šurjak* je njemu brat njegove žene; 19. *pašinog* je njemu mož njegove *svasti* (ženine sestre); 20. *sinovec* je njemu sin njegovega brata; 21. *nečak* je njemu sin njegove sestre; 22. *unuk* je njemu sin njegovega sina; 23. *svak* je zakonski pridrug njegove sestre; 24. *očim* je njemu drugi mož njegove matere; 25. *mačeha* je njemu druga žena njegovega otca; 26. *strijčič* je njemu njegovega strijca sin; 27. *tetič* je njemu njegove tete sin; 28. *ujčič* je njemu njegovega ujca sin; 29. njegovej ženi je žena njegovega brata *jetrva*; 30. njegovej ženi je njegova sestra *zava* (*zalva*); 31. *svakinja* je njemu druga žena njegovega svaka; 32. njegov praotec (stari otec) je njemu ded, njegova pramati mu je pa baba. Kakor praded glasé se tudi druga nazivala, n. pr. *prapraded* (*Urgrossvater*), *prapunuk*, *prapraunukinja*, *prastrijc*, *prapraujec* itd.

Iz Novega Mesta v Bosno.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

(Dalje.)

Koliko spominov se usiljuje potovalcu, ko gre na Uno, mejo nekdanje turške oblasti! Koliko roparskih čet jo je prekoračilo, ko so hodile plenit v naše kraje, koliko solz je kanilo vanjo onim, katere so Turki gnali v sramotno in grozovito sužnost! Hvala Bogu, da se vzbuja med temi žalostnimi spomini tudi vesel spomin. Dné 29. julija l. 1878. so ponosno stopale čez most med Kostajnicama naše čete na bosanska tla. Godba je godla, topovi so gromeli, našim vojakom pa je srce močno bilo zaradi navdušenja, da gredó zasest v imenu cesarjevem novo deželo. Šel je pa tukaj čez reko madjarski polk Sachsen-Meiningen ob istem času, ko so šli slovenski vojaki čez Savo pri Gradiški. Z veseljem so sprejeli naše vojake bosanski kristijani. Kdo ne vé, kako smo se radovali takrat tudi mi, ki smo smeli ostati v domovini! Koliko smo pričakovali, kako smo si obetali zlate gradove, ne le mladi, ampak tudi celó sivolasi starčki!

Železniška postaja Kostanjica je veliko, čedno poslopje z gostilno. «Kranjca dobiš povsodi», ušlo mi je iz ust, ko mi je prinesel vrček piva Slovenec H. iz Kostanjevice; kmalu sem našel še drugega Slovenca, trgovca M. iz Črnomlja; kajpada sem se takoj ž njima pogovarjal; zdelo se mi je, kakor bi bil na domačih tleh.

Vožnja ob Uni je mična. Priliko imaš tu prav ugodno, da opazuješ razliko med Avstrijo in Turčijo. «Kamor stopi kopito turškega konja, tam ne rase trava», trdili so naši očetje. Žalostna resnica je: na avstrijski strani so kmetijski domovi, dasi leseni, vsaj podobni človeškimi bivališčem, na bosanski strani pa gledaš le jako borne kolibe; dejal bi, da so mnogi svinjaki pri nas dokaj boljši od teh «lukenj».

Pri Volinji smo drknili čez Uno. Prva bosanska postaja je Dobrlin, potem pride pa Novi. — Železnica je od todi naprej pod vojaškim vodstvom, tako tudi pošta.

Predno pa grem naprej, moram se ozreti urno še nazaj v Sisek, kjer smo se mudili v nedeljo, in kjer sem pustil — ne svoje prtljage, pač pa košček svojega spomina, bolje, jezika. Ko sem omenjal zgodovino tega mesta, zagovoril sem se, rekoč, da je Sisek branil Zrinski leta 1593. A ni ga branil nihče iz rodú Zrinskih, marveč dva kanonika Zagrebška, dokler niso Kranjci in Hrvatje Turka tukaj popolnoma potolkli. Ni treba šele opozarjati čitatelja, da je slavni Nikolaj Zrinski več let poprej branil mesto Siget na Ogrskem.

Sedaj stopimo z lahko vestjo v Bosno in pogledamo najprej nekoliko v njeno lice in zgodovino, kakor tudi v preteklost njene sestre Hercegovine.

Vsakdo vé, kje je Bosna; njene meje lahko spozna po zemljevidu. A ni imela ta dežela vedno tistih mej, kakor jih ima sedaj. Bila je sedaj večja, sedaj manjša; segala je namreč nekaj časa na zahodu samo do Dubice na Uni in do otoka Brača, a drugikrat na vshodu de Smedereva in reke Morave.

Površje bosansko-hercegovsko si predočimo najlože tako: med mnogimi gorami se vleče neko gorovje — nekak pas — od meje hrvaško-dalmatinsko-bosanske do meje črnogorske. Ta pas je ob jednom razvodno gorovje za Črno in Jadransko morje. Sestavljen je iz več višjih in nižjih planin ter loči Bosno od Hercegovine. Bosansko vodovje hiti v Črno morje, hercegovsko se izliva v Jadransko. Z razvodnega gorovja se znižujejo posamezne gorske panoge v Bosni proti severu ob rekah Uni, Vrbasu, Bosni in Drini, in se končujejo v nižavi posavski. Na zahodu se razprostira gorovje vsporedno z obrežjem Jadranskega morja. Zato je Bosna nekaka stopnjevina, Hercegovina pa kotlina. Iz tega pa tudi lahko umevamo, zakaj se je Hercegovina (nekdanji Hum, Travunja) zjediniła z Bosno šele po mnogih naporih; iz tega se dá razlagati, zakaj so uprav Humski gospodje tako

hrepeneli po samostojnosti. — Prava Bosna, rekel bi, matica cele dežele, je gornja Bosna t. j. višine okrog gornjega toka reke Bosne do Vranduka — Vratnika. S tega pogorja se je širilo gospodarstvo vedno dalje, segalo polagoma

tudi v nižave — Posavino — in si prisvojilo naposled še Humsko zemljo. Bošnjaki zovejo še dandanes Bosno samo gorato deželo od Sarajeva do Žepča, od Žepča proti Savi pa le Posavino. V Hercegovini se pa vse nekako steka.

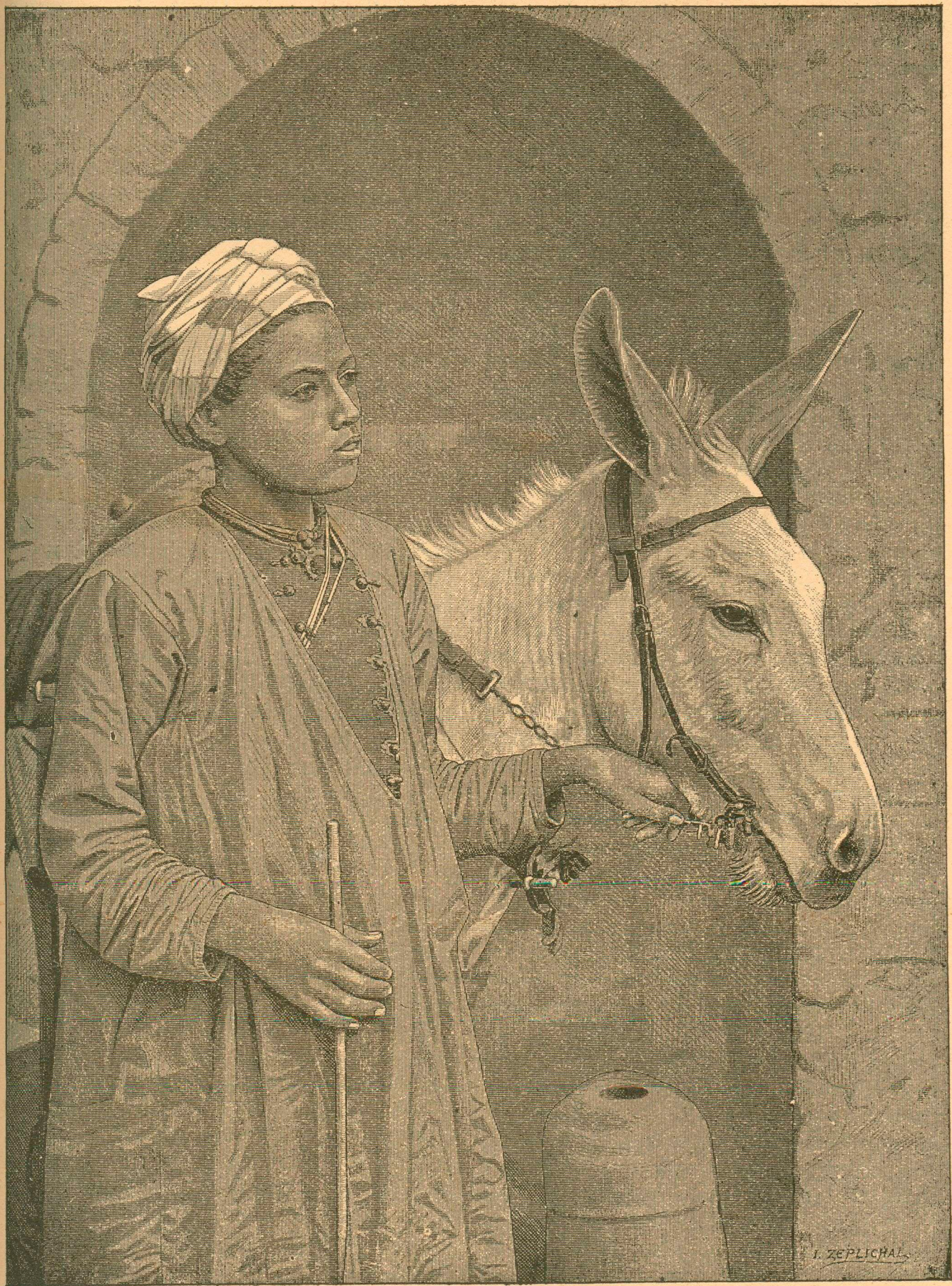

Bosanki, mohamedanki. (Narisal Jos. Germ.)

Nekaj iz zgodovine! Kdo so bili prvi bivalci v Bosni in Hercegovini — Besi, Iliri ali Slovani, to se pač ne dá določiti. Vemo, da je dežela grozno trpela po različnih vojskah, predno je prišla Rimljanom v oblast (od l. 78. pred Kr.

do l. 9. po Kr.), ali morda še več pozneje po Gotih (493—555) in Avarih (548—600), dokler je niso zaseli sedanji Slovani v prvi polovici 7. stoletja.

Ker je bila med Hrvati in Srbi, bila je pokorna sedaj tem, sedaj onim; šele

Deček z oslom v Kajiri. (Po fotografiji narisal J. Zeplichal.)

v prvi polovici 11. stoletja je postala samostalna banovina. Leta 1135. pa se je podala ogrskim Arpadovcem. Pa tudi to ni trajalo dolgo; od leta 1154. do leta 1163. se imenuje samostalen ban bosanski. Pod mogočnim bizantinskim carjem Emanuelom je bila Bosna pokorna Grkom (1166 — 1180); tedaj pa se je prikazal v deželo razjedajoči rak — vera patarinska ali bogomilska. Bogomili so bili jako podobni nekdanjim Manihejcem, ki so bili polni praznoverja in so trdili med drugim, da je ženitev slaba stvar ali od hudiča. Zasedla je sicer ne dolgo potem Bosni srečna doba silnega bana Kulina, ki je bil od začetka patarin, a pozneje odločen katoličan. Bosna si je pod njegovo modro vlado jako opomogla, bila je istinito ponosna. Kakor pričajo Dubrovniški pisci, bila so takrat leta jako rodovitna; mnogo let poznej je še govoril narod, kadar je bila dobra letina: «Priidem' v' dni Kulinovi» (Orbini p. 350). Še dandanes se Bošnjaki-seljaki radi spominjajo Kulina, rekoč: «Počeo pripovedat' koješta od Kulina bana», ako kdo pričanja pripoved o stari davni. — Nasledniki pa so mu bili deloma Bogomili, zaradi česar je križarska vojska pustošila Bosno od leta 1234. do leta 1239. Kmalu potem so jo gazili Tataři; po njih porazu so jeli ogrski kralji segati v bogato deželo, n. pr. Bela IV. Ko so se vneli domači prepiri, razširili so hrvaški knezi po Bosni svojo oblast. Osvojil jo je modri ban Stefan Kotroman in sin mu Stefan Kotromanić. Ta si je pridobil tudi Hum in vso zemljo tje do otoka Korčule; vznemirjal je celo mesto Dubrovnik. Tudi on je bil izprva bogomilski krivoverec, toda sprejel je vero katoliško i tako dal pravo podlago svoji državi. Njegov naslednik St. Tvrtko I. se je imenoval kralj bosanski (l. 1376). Pozneje si je prideval celo naslov: «kralj Srbijem i Primorju». Narod ga je zval le Tvrtka; ko so ga kronali, prideli si je ime Stefan, izvolivši si sv. mučenca za zaščitnika novemu kraljestvu. Po njegovem vzgledu so se zvali vsi bosanski kralji Stefani.

A žal, kraljestvo ni obstalo dolgo; vzroki so bili notranji nemiri in vnanji

neprijatelji. Že pod naslednikom, Stefanom Dabišo, so se uprli domači nezadovoljneži; udarili so na Bosno prvič Turki (l. 1398.) pod Bajazitom ter jo grozno plenili. Brž za tem so nastale krvave borbe za prestol, za katerega so se potegovali različni veljaki. Tako so bili zaslepljeni, da so celo Turka klicali na pomoč, n. pr. Hervoje, kar je bilo Muhamedu I. jako ugodno, da se je jel vtikati v bosanske reči. Strašno so razsajali Turki leta 1416. po Hercegovini in zgornji Bosni; tedaj so vzeli župo Vrhbosno. Odslej Bosna ni uživala več miru. Leta 1437. se je moral Stefan Tvrtko II. pokloniti Muradu II. ter mu obljubiti letni davek 25.000 zlatov; samostalnost je izginila.

Bogomili so imeli ob tem času veliko moč. Stefan Toma jih je izkušal zatreti in se ob enem osloboditi turškega jarma, a umorili so ga zavratno. Še odločnejše je stopil zoper Turke na noge sin njegov, Stefan Tomašević. Dobivši krono od papeža Pija II., odpovedal je davek Muhamedu II., a ker ni dobil od zahoda obljubljene pomoči in ker je bilo doma dosti bogomilskih nezadovoljnev, pal je kralj, in ž njim je prišla prelepa dežela v kruto sužnost za več nego 400 let.

Po teh kratkih zgodovinskih spominih se vrnimo zopet pred Novi.

Novi je mestece na desnem bregu Une in levem bregu rečice Sane, ki se tukaj izliva v Uno. Bivalcev ima 3250, ki so večinoma mohamedani. Z železnice se vidi mestece še dosti čedno; ima dve džamiji ali mohamedanski (islamski) molitvenici in jedno katoliško kapelo. Na nasprotni hrvaški strani je Dvor, lep kraj s ponosnim gradom, katoliško in razkolno cerkvijo, ki se prijetno blišči v gorskem vznožju. Sopotnik, finančni uradnik, mi je pravil, da je dobil Dvor ime od cesarja Josipa II., ki je tamo prenočil. Prejšnje ime mi je tudi povedal, ali ušlo mi je iz spomina.

Cesar Josip II. pač v marsikateri stvari ni ravnal modro, toda hvalevredna je njegova dobra volja zlasti gledé na Balkan ali turško silo. Ko bi se bilo

posrečilo že ob njegovem času osloboditi Bosno, kako bi bilo drugače sedaj! Ne bi bila ta deželna zanemarjena, ne bi bila slabo obdelana. Ko bi se mu bilo posrečilo pregnati Turka, kakor si je želel, kako drugačna bi bila tudi stara Avstrija, draga naša domovina!

Una je tukaj široka; šumeč pada njena voda v prirodnih slapovih. Človeški roki je bilo treba tu in tam le malo dodati, in izvrsten jez je bil narujen. Ob jezju je sredi reke več mlinov, jaz sem jih naštel sedem. Prav prijetno je gledati vrtenje mlinskih koles v ravni črti; po brvi se pride od mlina do mlina.

Gibanje na kolodvoru je jako živo; slabo oblečenih delavcev je kar mrgolelo, odpravljali so se v južno Bosno. Bili so menda le domačini. Ko sem jih videl v tako borni obleki, vrivala se mi je misel, da je niže proti jugu revščina še večja. Kakor povsodi, tako se je godilo s siromašnimi težaki tudi tu: sprevodnik jih je spravil ne posebno vljudno v vozove, kolikor se je dalo na tesno. Na železnici sem videl veliko število drobnice, cele kupe lesa, zlasti desák; vse je pričalo, da ima Bosna dosti blaga.

Tukaj sem videl tudi prve mohamedanke zagnjene; pri bližnjih hišah so bila okna zamrežena. Prav nič mi ni bilo to po godu, pač pa je budilo le tožne misli ter mi obračalo pogled nazaj v preteklost. Kdo je kriv, da so naše južne sestre Slovanke v jarmu mohamedanske vere? Slovan sam: verski razdor, slovanska nejednost!

Železnični vlak hiti naprej po ozki dolini na desnem bregu rečice Sane; ob naši levici se dviga dokaj visoka, dolgo raztegnjena planina Kozara, na desnici čez reko pa gledamo vrhove različnih gorâ bliže in dalje tje do visokih planin krâjinskih. Pot je dolgočasna, polje slabo obdelano, kraj malo naseljen. Narod se živi todi večinoma ob živinoreji; redke i zanemarjene njive bi tudi maloštevilnih stanovnikov ne mogle hraniti.

Ko me je kraj skoró dolgočasil, zanimala me je pa moja družba v vozu. Med drugimi je vstopil v Novem imovit

mohamedan-Bošnjak v dragoceni obleki. Začudil sem se, ko mi je odgovoril na vprašanje, od kodi je, da mu je domovina Smirna v Mali Aziji. Govoril je malo, vedno kratko in resno. Zvedel sem vendar, da je bil bogat posestnik v Bosni blizu Livna, a po zasedanju je prodal vse ter bežal v Malo Azijo. Trdil je, da je zadovoljen tamo, vendar se mu je videla nekaka otožnost na resnem, lepem, podolgastem obrazu. Jako zvedavo se je oziral po bosanskih gorah. Mislim, da mu je bilo tesno pri srcu; domovina je le domovina. Mož je pušil smodčice ali pa se igral z nekako verižico iz biserov s srebrnim čopom na koncu; podobna je bila popolnoma našemu molku, bila mu je za igračo in zabavo. Neprenehoma so drkale bele jagode med njegovimi suhimi prsti. Malobeseden je zrl na nas, kakor bi nas preziral ali pa pomiloval, češ, kaj bode te vi, džavri! Resno zamišljeni mož se mi je zdel vendar nekako otročji.

Sana se zavije nekoliko proti zahodu; pri postaji Blagaj se jame dolina širiti, in kmalu potem imaš pred seboj na precejšnji, mični planjavi mesto Prjedor s 4750 stanovalci. Mesto je turško, a ima že nekaj novih poslopij v evropskem zlogu. Štiri munare nas pozdravljajo, vspenjajoč se vitko v višavo; vidita se dve cerkvi. Jedna je velika in lepa, pač razkolna; druga mala z nizkim zvonikom je blizu kolodvora in je menda katoliška.

Še dosti dobro obdelana in rodovitna planjava, po kateri teče na zahodni strani Sana, po sredi pa od jugovshoda sèm potok Gomjenica, zove se planjava Omarska. Zaradi visokih zelenih gorâ, ki jo obrobujajo, ima Prjedor, ki stoji ponosno v dolnjem delu te ravnine, zares krasno lice. Kolodvor je vkusno napravljen in dokaj velik; preprosti Bošnjaki, kakor tudi gosposki ljudje so prišli past radovednost. Med njimi je tudi vitek, mlad mož s črnimi brkicami, okroglim klobukom iste barve, v dolgi črni frančiškanski obleki. Kdo je ta? Prvi frančiškan ali «franjevaca» bosanski, katerega vidimo. Sopotnik nam pravi, da je to dr. V. M., župnik Prjedorski.

Sprevodniki so ljubeznivi in postrežni vojaki, govore pa najrajši nemško. — Ker ima železnica štiri razrede in se preprosto ljudstvo vozi večinoma v četrtem, vzeli smo nekateri že v Sunji karte ¹⁾ za tretji razred, a bosanski sprevodnik nas ni pustil v njem, marveč kar premestil v drugi razred. V Prjedoru pa je menda pričakoval nadzornika, zakaj prosil nas je, naj gremo v tretji razred. Odkazal nam je lep kupé, in dva umazana Turka je brž odpravil iz njega, češ, naj bodeta «kod braće». Jaz bi bil sicer rad občeval ž njima, a zaradi res slabe snage teh ljudi ni niti prijetno, niti varno. No, moj vrli sopotnik, trgovec iz Siska, mi je bil ne samo v ljubeznivo zabavo, ampak tudi v pouk, ker mi je natančno pripovedoval o vseh stvareh in razmerah bosanskih. Bil je že mnogokrat v Bosni.

Kozarac, pod Kozaro planino, je čakalnica za ljudi. Ime me je spomnilo smešne dogodbiče iz Zagrebške razstave. Naši «Sokoli» so ob tej priliki obiskali južne brate. Neki gospod, ki ni znal hrvaškega jezika, mislil si je, da je že hrvaško, ako se končnica *ec* izpremeni v *ac*, ter je zahteval v tem prepričanju kupico, rekoč: «Molim kozarac.» Splošen smeh med Hrvati, ki ne poznajo kozarca, ampak le kupico, nastal je po teh kratkih besedah.

Ob železnici skoro ni videti sela, vidi se pa mnogo gozdov. Delavci, katerih je prav veliko pri postaji, imajo kar šotore, kakor pri nas cigani; orodja ti leži vse polno krog in krog. Tudi pod nebom je tu jako živo: krilatih ptic, zlasti škorcev, se preganjajo od kraja do kraja velike jate. Pri nas jih nisem nikdar toliko videl. Bosanski gozdi ponujajo dovolj dupel v starih drevesih za varna bivališča mladičem, pri nas pa je že preveč pela sekira.

Pri tej postaji sem tudi prvič opazoval bosansko sedlanje in bosanskega jezdeca. Videti je, da sedi mož prav zložno na malem konjiču. Zanimale so me dalje ob železnici nekatere istinito borne kočice. Neka Bosanka je precèj

¹⁾ Kaj, ko bi uvedli besedo «voznica» za vozno karto?
Uredn.

leno blizu železnice pukala lan, siv, sključen starček pa je pasel nagajive, umazane prasce. Bol in beda se mu je videla na obrazu; težko se je pomikal za brzimi ščetinarji. Koliko bridkih ur je pač že doživel v svojih 70—80 letih!

Mrači se. Planjave je konec; nova dolina nas je sprejela. Vlak speje više in više čez sedlo «Kukavica». Na vrhu smo pri postaji Ivanski, 304 *m* nad morsko gladino. Prav toliko je še svetlo, da vidim železniško postajo. Precèj visoko se dviga nad železno cesto. Samotno je sicer to sedlo, a podjetniki, še bolj pa menda uradniki so znali dati kraju lepo, da, krasno lice. Glej nasade senčnatih dreves, glej vrste mnogobrojnih cvetic pred kolodvorom in ob njegovih straneh!

Objela nas je tema, kar mi je bilo jako žal, ker sem se vozil prvič todi. Drčali smo še celo uro do starega kolodvora Banjaluškega, ki je od mesta oddaljen tri kilometre. Ta kolodvor, kakor tudi železnico od Novega do Banjaluke, je bila zgradila še turška vlada; naši so ga le nekoliko popravili. Dolgo je služil kot jedini kolodvor; pred par leti pa so napravili vojaki tir še v mesto, in sedaj imajo Banjalučani kolodvor doma.

Moj sopotnik je bil nestrpen, in jaz ne manj, ko smo stali na prvem kolodvoru celih dvajset minut. Vožnje sva se bila že naveličala in krepčila sva bila potrebna. Naposled zdrčimo naprej, kmalu smo v Banjaluki.

Oddal sem karto, pa tudi moral pokazati «pašuš», potno legitimacijo (poverilo). Jako dobro mi je služila v to «amtliche Legitimation» s fotografijo, kakoršne imajo uradniki, da se vozijo po železnici za znižano ceno. Naj ne zabi potnega lista nihče, ki hoče potovati po Bosni ali Hercegovini. Na vsakem kolodvoru čaka uradnik z jednim ali dvema orožnikoma in ostro zahteva «pašuš». Potni list se oddá, drugi dan ga mora pa dotični potnik sam poiskati pri mestnem magistratu. Uradnikom avstrijskim tega ni treba; ako imajo seboj «uradno legitimacijo», zapiše se samo njihovo ime, legitimacija se pa takoj vrne. Kdor pa pride brez potnega

lista, ima velike sitnosti. Čuditi se ne smemo tej ostrosti, zakaj Bosna je dežela, kamor često silijo ljudje dvomljive poštenosti.

Z veseljem sem oddal svojo malo prtljago postrežčku ter hitel v «hôtel Bosna», ki je jako blizu kolodvora. Lepa, prostorna hiša je, z ugodnostmi, kakoršne imaš v gostilnah pri nas doma. Zidal je hišo Ljubljčan K., pa jo kmalu prodal. Kako me je iznenadil tukaj slovenski glas iz ust postrežne natararice: «Gospod doktor, kako pa, da vi pridete v Bosno?» — Bila je dobro mi znana Ljubljčanica, nekdanja moja učenka. Domač glas in domač človek posebno prijetno iznenadi potnika na ptuji zemlji. Nihče mi ne bode zameril, da sva se radi tega z onim Siščanom mudila na vrtu dalje, nego po navadi. Spal sem sladko na bosanskih tleh.

Zjutraj — bilo je 18. mal. srpana — sem šel v bližnjo katoliško cerkev, misleč, da bom maševal; a ni šlo. Bila je biskupska stolnica. Gospoda tajnika ni bilo doma; rekli so mi, da je šel po opravku «v mesto», ker je cerkev prav na robu novega mesta. Preč. gospoda biskupa pa se nisem drznil nadlegovati ob zgodnji uri. Dobil sem dečka, ki me je povédel kakih deset minut daleč do župnijske mestne cerkve, katero oskrbujeta dva oo. franjevca. Župnika ni bilo doma, bolehavi mož je bil odšel v toplice, a gospod kapelan njegov, fra Božić, urednik «Novog prijatelja Bosne», me je sprejel ljubeznivo ter me po svetem pravilu povabil celó na kavo.

Brkasti gospod je mlad, kakih tridesetih let, umen, a tudi delaven mož. Sobna oprava, kakor povsodi po Bosni, je jako preprosta, od naše navadne precej različna.

Ob 11. uri sem se poklonil svetlemu gospodu fra. Marijanu Markoviću, biskupu Banjaluškem. Gospod je pravi Bošnjak, krepak, velik mož v najboljši dôbi. Kakor vsi «franjevci» po Bosni, nosi brke, a sicer je oblečen kakor naši škofje. Gospod je učen, govori izvrstno hrvaško, latinsko, italijansko in tudi nemško. Bil je profesor v domačem zavodu v Dolcu in župnik Travniški.

Postregel mi je z graškim pivom in prav po bosansko s smodčicami. Povabil me je na obed za drugi dan ter mi dal nekega sorodnika, dečka, da mi je pokazal pot na Petričevac. To je frančiškanski samostan na prijaznem griču, nekako pol ure od Banjaluke.

Na Petričevcu oskrbujejo «franjevci» obširno župnijo in domačo šolo — mi bi dejali: sedmi in osmi razred gimnazijski — za one domače dijake, ki hočejo postati redovniki. Menihi so bili pri obedu, ko sem dospel od potú kar premočen; solnce je namreč grozno pripekalo v nizki dolini Banjaluški. Bili so trije mašniki (drugi so bili iz doma) in kakih 10 — 12 samostanskih bratovdijakov. Ugajalo mi je povabilo, a meni ni dišala jed, ne vem, ali zaradi vročine, ali zaradi nenavadne priprave. Z veseljem sem zrl na čvrste može v obnošeni obleki, ki so uživali preprosto, a tečno hrano, prav kakoršen je njihov narod bosanski: preprost, neokužen, krepak «duhom i tjelom».

Čudno se mi je zdelo, da ti frančiškani vsi hodijo bosi, kakor svetuje znani župnik Kneipp; so-li morda zato tako krepki in zdravi? Nasmehnil se je oče gvardijan, ko sem mu to šaljivo opomnil, ter mi odgovoril: «Mi ravnamo tako že 400 let. Kneipp nas ni učil, ampak naše siromaštvo, otac naš, sveti Franjo.»

Fra Alojzij Mišić je še mlad mož, srednje velik in izjemoma ne posebno zdrav. Lepi obraz mu dičijo male rjave brkice; govori zvonko hrvaško in latinsko (latinsko govore vsi bosanski frančiškani tako gladko, kakor materin jezik) in nemško. Učil se je tega jezika nekoliko sam, a potoval je tudi po Nemškem, ker je iskal l. 1890. zdravja pri župniku Kneippu v Wörishofenu na Bavarskem. Tam sem imel tudi jaz priliko videti prvič vrlega moža. Gospod je olikan, jako izkušen, pa vnet narodnjak bosanski. Bil je več let tajnik biskupa Banjaluškega; sedaj je župnik, gvardijan in učitelj na Petričevcu. To stališče mu prizadeva veliko skrbij in sitnostij. Leta 1878. so Turki požgali samostan in cerkev. Zgorela je ob tej priliki tudi podoba svetega Mihaela na

velikem oltarju. Sezidalo se je novo poslopje dokaj veliko; prislonila se mu je tudi prostorna, čedna cerkev, ki pa ni obokana; zvonika še pogreša in tudi svojega zvona še ni čula. Preprosti narod vzdihuje po kipu svetega «Mihajla», Bošnjaku je soha mnogo več nego najkrasnejša slika; zlasti pa pogreša zvonila. Kako bi mu menihi radi ustregli, a ne morejo! Bošnjak nima novcev, pač pa dosti siromaštva. Bire ne dobivajo pri ubogih ljudeh nikake, živé se večinoma ob tem, kar pridela samostan na svojem zemljišču. «Zvono, zvono!» tako je večkrat vzdihnil oče gvardijan. Kako bi je rad napravil! Pristiskal je 400 gol-dinarjev, kakor mi je pripovedoval, a to je mnogo premalo, zakaj pisal mi je pozneje: «Ja bih rado naručiti prilično veliko zvono, nek se slava božja i vjera katolička daleko po okolnim mjestima ori i razliježe!» — Bošnjaki si želé vsaj jednega zvona, ki naj bi imel kakih 400 *kg*; kaj bi rekli, ko bi čuli veličastno soglasje štirih težkih zvonov, kakoršno se razlega po toliko gorenjskih župnijah!

Ljubeznivost in postrežnost gospoda gvardijana je bila kar čudovita. Bil sem v Banjaluki tri dneve; vsak dan mi je skazal svojo ljubav na nov način. Prvi dan je ukazal upreči svoje konje ter me voziti, kamor sem želel; za spremstvo mi je dal očeta S. Drugi dan je prišel sam v mesto, ter me vodil po Banjaluki. Naposled je poslal z vozom drugega frančiškana, ki me je spremljal po okolici.

Čvrst «momak», najbrže še dijak v gimnaziji, pripelje čila konjiča; brž sta uprežena. Oče S. obleče vrh redovne obleke še belo do pet segajočo suknjo iz ruskega platna — prav tako, kakoršno sem nosil jaz — in ker slučajno tudi on nima moškega okraska, brade, bila sva si na vozu kar podobna. Po strmem klancu s Petričevca zapeketajo konjska kopita, in kmalu sva v dobro četrt ure oddaljenem Nazaretu.

Pa kaj je Nazaret? Naselbina «sister presvete krvi». Prišle so med jugoslovanske naše brate leta 1879.; kupile so veliko posestvo od nekega mohamedana, kateremu ni bilo po volji pod

avstrijsko vlado. Nemke so, a imajo že mnogo sester, ki govore čisto hrvaščino. Nekako trideset jih je v naselbini. Posestvo je razprostrano, izborno obdelano in radi tega nenavadno rodovitno. Samostan in gospodarsko poslopje je lepa stavba, prejšnja begova hiša se kar ne pozna več iz nje. Pa je tudi potreba veliko prostora, zakaj razven sester, ki oskrbujejo gospodarstvo, šteje družina še več nego sto bosanskih sirot. Oskrbuje se ta zavod istinito dobro; vse je snažno, milo, prikupljivo. Neprijetno pa podraži Slovana to, da vidi povsodi nemške napise — v nenemški deželi. Res so zraven njih tudi hrvaški, toda — da ne rečemo drugega — ptuji napisi nekako žalijo domačina. Tako sem si mislil jaz, tako tudi moj tovariš, oče S., ki se kar očitno ustavlja takemu poptujčevanju.

Zraven prostornega samostana in sirotišnice je zgrajena dokaj velika cerkev v gotskem zlogu, za Bosno pravi kras. Posvetil jo je letos domači biskup fra Marijan Marković.

Iz Nazareta požene pater konjiča, da zdirjata proti vshodu v Marijo Zvezdo k trapistom, nekako pol ure od todi. — Med potom, kakor sicer tudi v okolici, sem opazoval jako mnogo ptičev, ki letajo semtertje v celih trumah. Golobi, menda podivjani, ker zdeli so se mi drugačni kakor naši divji, delajo znatno škodo na polju; zaradi tega jih sme vsakdo streljati. Fra S. je kar trepetal, ko so letale nad nama in mimo naju množice teh krilatih živalij: «Zašto neimam puške? zašto sam zaboravio pušku?» je ponavljal vedno kot pravi lovec.

Marija Zvezda je samostan, sedem kilometrov od Banjaluke na desnem bregu Vrbasa. Trapisti so pokazali tudi tukaj, da si znajo izvoliti prijetne in dobre kraje. Proti severu je dokaj visoko gorovje, spredaj reka in proti jugovshodu rodovito Banjaluško polje.

Ustanovil je samostan o. Franc, rodom Tirolec, leta 1869. v grozno težavnih razmerah; le njegovimi trapiški trdni volji se je posrečilo delo, kakoršnega bi ne bil izvel nihče drugi. Pokazali so trapisti, kaj znajo tudi pod — Turkom.

Prišedši do samostana, sva prošila dovoljenja, da ga pregledava. Radi so nama ustregli. Uslužen brat, vratar, je naju sprejel ter vodil po samostanu. Čudil sem se preprostim in ob jednom priličnim napravam. Nobena reč ni odveč in nobena brez potrebe. Tu se lahko učiš, kako malo potrebuje človek za življenje, ako ni omehkužen.

Brat vratar, ki ima dovoljenje govoriti, kadar kdo obiše samostan, razkazal nama je vse z nekako, rekel bi, otroško preprostostjo in prisrčno ljubeznivostjo. — Tu je velikanska sirotišnica za več nego sto dečkov-Bošnjakov; navadno jih imajo do 140. Uče se raznih potrebnih stvari. Mnogi izmed njih si služijo že prav dober kruhek med svetom po Bosni, nekateri tudi tiho delajo v blaginjo človeštvu kot trapisti v Bosni ali celó v južni Afriki, kjer je sedaj o. Franc. Snažnost, red, pravo krščanstvo — te besede ti opisujejo najbolje trapiško sirotišnico.

Trapisti spavajo skupaj v velikanski sobi v štirih vrstah, a vsakdo v svoji, s platnom pregrajeni stanici. Postelja jim je slamnica, odeja preprosta; zakurjeno ni v spalnici nikdar. Za nas, ki smo omehkuženi, ne bi bilo tukaj ugodno.

Stopimo v skupno jedilnico. Dve vrsti dolgih miz zagledamo. Dasi še ni pol šesta ura, vendar je že pogrjneno za večerjo. Poglejmo, kaj jedó trapisti.

Na vsakem krožniku je košček sira, nekoliko glavic luka, črn, jako razkav kruh, nekaj sočivja, zraven stoji kupica piva. Mesa ne okusi trapist nikdar, zraven, ako oboli. Za bolnike imajo posebno kuhinjo — kaže ti jo napis nad vrati — in za bolnika je pri njih prva reč, da dobi mesa. Stola ne vidiš, a kje sedé? Pri vsakem krožniku je obešena neka okrogla deska z jedno nogo. To je trapistu sedež, na katerem sedi prav tako dobro in varno, kakor mi na navadnih stoléh s štirimi nogami.

(Dalje.)

Na jutrovem.

(Potopisne in narodopisne črtice. — Spisal dr. Fr. L.)

Zunanje lice ulic je v Kajiri večinoma drugačno kakor v Aleksandriji. To pomorsko mesto je priredil evropski ptujec po svoje, po evropsko, a v prestolnici egiptovski nima toliko moči; značaj mesta je jutroviski. Zaradi tega je za potovalca seveda mično in kratkočasno, ko hodi po ulicah sem pa tje. Kakor v vsakem mestu, tako so tudi tukaj ulice različne. V nekaterih se košati bogastvo in razkazuje se po prodajalnicah raznotero blago, a največ je revnih, ozkih, temnih in smrdljivih. Ko smo si ogledali poprej razne prizore z velikih ulic, kjer imajo mnoge hiše evropsko lice, idimo sedaj v manjše, res jutroviske ulice. Zakaj so ulice večinoma

ozke, ni mi treba skoro praviti. V take ulice ne prodira huda poletna vročina, tudi toliko ljudij ne hodi po njej, kakor po širokih. Jutrovec pa ima rad, da je njegovo bivališče skrito in zaprto. V naših mestih so narejena ob ulicah lepa vrata in široka okna. Tudi imamo pri nas vélika vrata ponajveč odprta. V Kajiri, kakor na jutrovem sploh, je čisto drugače. Pri mnogih hišah vidiš le malo oken in še tista so večkrat majhna in debelo zamrežena. Jako radi imajo leseno, križasto ograjo ali mrežo med okni; steklenih oknic vidiš le malo. V nekaterih oknih je narejeno leseno omrežje prav umetalno. Odprtine ali luknje so lično izrezljane; tu pa tam

je vse omrežje več ali manj vzboknjeno na zunanjo stran, da se tem lože vidi skozenj na ulico naravnost, pa tudi na desno in levo. Tako okno se imenuje «mašrebije» po naše: pivnica, ker tam navadno hranijo v lončeni posodi vodo za pitje. Tukaj je ženskam najljubši prostor, ker od tod gledajo na ulico, ne da bi jih od spodaj kdo videl. Že pri tleh so ulice ozke in hiše druga blizu druge. Toda prvo in drugo nadstropje molí večinoma iznad zidú še na ulico; prvo je zidano na ulico, drugo pa ima lahke lesene pomôle, ki se dvigajo še čez prvo nadstropje. Tako je zgoraj ulica seveda dokaj ozka, in res ne more solnce v take zade lane prostore.

Pa, če se Kajirske žene rade prepirajo, prav lahko se spopadejo «čez ulico»,

celo za lase bi se utegnili zgrabiti dve nasprotnici, ko bi ne bilo omrežja.

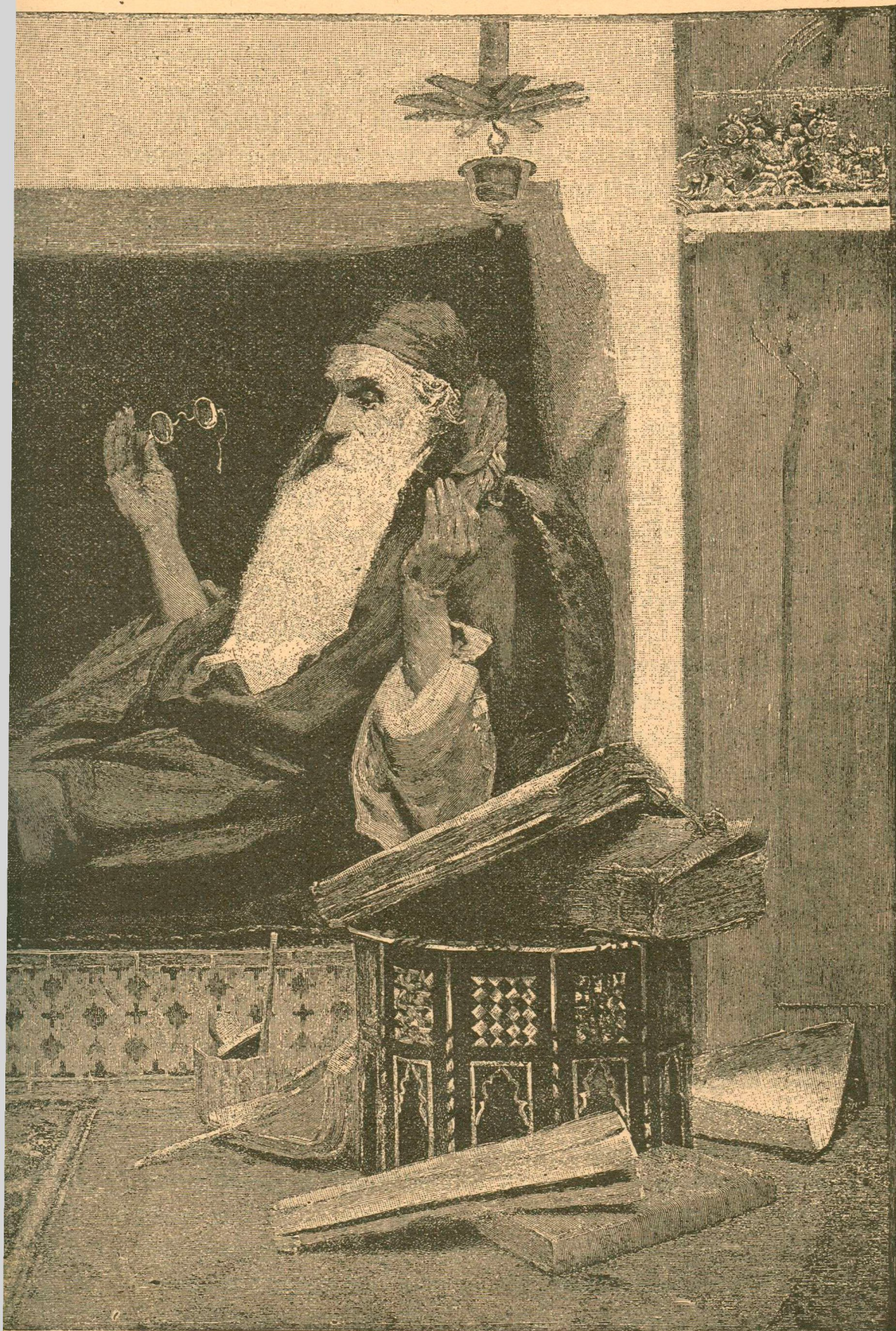

Sicer prihaja skozi taka okna malo svetlobe, toda za to so druga okna in vrata od dvorišča sèm. — Vrata so tudi navadno majhna, vselej pa trdno zaprta.

Vratar čuje v veži pri vratih in bistro opazuje človeka, ki želi vstopiti. Kakor se vidi, niso ljudje nikakor zaupni med seboj.

Nad hišnimi vrati opaziš tu pa tam raznotere stvari ali obešene ali pritrjene. Tukaj zagledaš malega krokodila, tam leseno znamenje, drugodi čudno zamotane napise, mnogokrat polmeseč, celo malega slona so imeli nekje obešenega nad vrati. Te stvari imajo zato na tem prostoru, da odvrčajo od hiše — kakor verujejo — nezgode in nesreče. Čudna vera, porekó naši čitatelji! Res prazna vera, kakoršne je veliko pri mohamedanih.

Taka znamenja imajo pri njih veliko moč. Tudi posamezni mohamedani nosijo radi s

seboj kako malo stvar, ki naj jih varuje moči hudobnih duhov — «džinov», ali pa hudega pogleda.

Večkrat se opazi na ulicah razobešenih mnogo rut ali cunj razne barve in oblike. Med dvema nasprotnima hišama je potegnjena vrv in na njej visé one rute in rutice, kakor bi jih hoteli sušiti. Rekli so mi, da je to znamenje kakega posebnega dogodka, ali obreze, ali pa ženitbe v kaki hiši. Mohamedan ima jako rad, da tudi drugi zvedó o njegovem veselju in njegovi domači sreči. — Nekaterikrat srečaš na ulicah razne sprevede. Žal, da ptujec težko spozna in določi, kaj pomenijo ti sprevedi. Videl sem tukaj veliko množico možakov in mladeničev, ki so se živahno gibali in pogovarjali, ali bolje kričali; tam so korakali v slovesni opravi; včasih so imeli zastavo ali celó godbo. Kolikor sem mogel umeti, narejajo take sprevede ob ženitvi, ko gre ženin v hišo nevestino ali pa v svetišče mólit, ali so pa sprevedi verski, kakor so naše procesije. Toda kdor bi sodil ondotne sprevede po naših procesijah, ta bi se jako motil. Takoj prvi dan sem gledal z okna tak verski spreved, ki se je pomikal po široki cesti. Privabila sta me k oknu strašen vrišč in grozna godba. Ko pogledam na ulico, vidim veliko trumo ljudij, ki je korakala naprej brez reda. Bila je velika gruča raznovrstnega ljudstva. Spredaj sem videl tudi zastavo zelenkaste barve, a jako zdelano in raztrgano. Zastave mohamedanske so podobne našim svètnim zastavam, ne pa našim cerkvenim banderom. Ko gre vsa gruča polagoma naprej, kričé posamezni, kakor se komu zdi. Tukaj sem tudi slišal pravo turško godbo. Ako si katerikrat poslušal male otroke, kadar od veselja pojó, piskajo in vriskajo vsi hkrati, lahko si misliš

omenjeno turško godbo. Kdo vé, zakaj imajo nad takim nerodnim vriščem veselje! Slišal sem, da je bil ta spreved v čast nekemu mohamedanskemu svetniku. Bilo je v petek, islamski praznik.

Kdor marljivo opazuje, kaj se godi na ulicah in trgih, ta spoznava precejšen del jutrovskega življenja. Na jutrovem se godi namreč marsikaj javno ali zunaj hiše, kar je pri nas zakrito ljudem; seveda so pa nekatere stvari tam zakrite in zaprte, ki so pri nas javne ali vsakomur znane.

Ne vem, ali bi štel razgrajanje psov po Kajirskih ulicah med zabave ali med nadloge. Kdor vidi prvič to svojat, ki se preganja po cestah, pobira odpadke, gruli stare kosti, žre mrhovino, temu se zdi stvar zanimiva. Dandanes ni prav veliko te živali v Kajiri. Pred nekaj leti so se bili namreč psi tako pomnožili, da so delali veliko težavo ljudem. A neki mestni načelnik, — ne vem prav, kateri — dal jih je pomoriti s strupom in tako odpravil nadlogo. Človeku ne storé nič žalega, dokler jih pusti pri miru, pač pa se včasih med seboj spoprimejo in okoljejo.

Skoro ni treba praviti, da se v tako velikem mestu lahko postreže lačnemu želodcu in suhemu grlu. Lakota in žeja se prav rada oglašata, če je popotnik neprestano na nogah. V Kajiri so véliki hoteli, gostilne, pivarne, kavarne po evropski in jutrovski šegi. V večjih hotelih je jako drago, v manjših pa se živi bolj po domače in tudi ceneje. Jedino na snažnost se je treba dobro ozreti, če hočeš ostati za več časa v manjši gostilni, zakaj nesnaga se jako rada drži ubožnejših hiš. Za golazen je menda zrak jako ugoden in razne okolnosti ji niso nasprotne. Pa brez šale: Res je v Kajiri prav toliko gorko, da se prilega golazni: manj je je proti jugu,

manj proti severu. Kako so me tukaj nadlegovali komarji, to sem pripovedoval že drugodi. Celo noč brenčé okrog postelje, in če ni dobro zakrita, tedaj imaš teh krvoločnih obiskovalcev vedno dovolj; še sedaj mi je v ušesih to brenčanje. Ko sem prišel iz Egipta domov in tukaj mirno prespal prvo noč, rekel sem Bogu hvalo, da nimamo komarjev. Kdor je nekaj nočij prebil na gorkih krajih, komur golazen ni dala pokoja, ta zna ceniti snažnost domače hiše. Sicer je pa v hotelih mnogo zabave. Družbe je v zimskem in pomladnem času vedno dovolj, zakaj vedno je tudi mnogo Evropecev. Kdor ima za čim, živi po zimi v Kajiri, kjer je gorko podnebje in le malo deževja; drugi potovalci ostajajo tukaj, predno gredó v zgornji ali južni Egipt; nekateri prihajajo sem, gredoč na Suec in Rdeče morje; zopet drugi jo zavijejo sem, potujoč v sveto deželo. Tu se lahko razgovarjaš, v katerem koli jeziku hočeš. Hrana je izborna — za dobro plačilo, večinoma prirejena po francoskem ali angleškem načinu. V «hôtel-u de Nil» je pa prav po naše. Lahko si postrežeš z domačimi sadeži, naješ se dateljev, ako te mika, pomaranč, mandarin, banan, suhega grozdja. Dobrega vina je na izbiri, lahko piješ grško kapljico, da ti razgreje kri, kakor nekdam staremu Pindarju. Domačega vina pa se ne dobi, kolikor vem, ker ga ni. Da se dobi in pije dobra kava, to se umeva samo ob sebi.

Na dvorišču, ali na vrtu, ali pa v veliki dvorani se oglasi godba. Prav krepko brenkajo, godba je umetna, izborna. Ta ni nikakor turška, ampak češka, zakaj prav Čehi igrajo. Družba šteje jednega do dva moška in kake štiri ženske. Kako čudovito je poslušati zvečer tako godbo, ko pihlja hladni veter in nad nami sanjarsko razpenja palma svoje veje! — V Kajiri se vidijo gledališke predstave,

kakor po naših velikih mestih. Večinoma igrajo francoske družbe. A o njih ne morem poročati, ker nisem videl nobene.

Za sprehode imaš v Kajiri dovolj prilike. Greš lahko na grad ali citadelo, greš proti kraju Gizeh in piramidam, proti gradu Gezireh, v Staro Kajiro, na otok, imenovan Roda; pelješ se tudi po Nilu ali čez Nil, kamor ti je drago. Krasno je v mestnem vrtu ali parku Ezbekije, prijetno v drevoredu in kraju, ki se imenuje Šubra. No, lahko prideš v zadrego, kam bi šel preje, kaj bi izpustil in kaj si ogledal.

Iz raznih vzrokov me je mikalo najbolj in največkrat, da sem šel čez lepi most na levi breg Nilov, (Kajira je na desnem bregu), in tu gledal gibanje meščanov in kmetov ali felahov. Pri tem mostu je v resnici mično. Tu vidiš in dobiš, kar hočeš, tu je nekako glavna žila iz mesta in do mesta. Treba je pa iti precèj daleč proti jugozapadu. Most je res lepo in mogočno zgrajen. Vsako opoldne pa ga pretrgajo, to se pravi, od srede ga zasukajo, da morejo iti po Nilu velike ladije. Ker je promet čez most jako živahen, zato hiti pred poldnem vse sem in tje, kar le more. Proti jedni uri pa se nabere na obeh straneh velika množica, ki bi rada čim najprej prišla čez reko. Tu se vidi marsikak vzgled nepotrpežljivosti. — Malo prizorov mi je ostalo tako živo v spominu, kakor gibanje ljudij ob tem Nilovem mostu. Vrste prodajalcev in prodajalk, šotori, kamele in druge živali, vozovi, jezdec na konjih, lepo napravljeni meščani, ubogi felahi in felahinje, različni obrazi z raznimi znamenji, ne navadna obleka, živahno gibanje in zopet počasno korakanje — vse to se družu tukaj. Ko bi bil slikar, kakoršen nisem, naslikal bi iz spomina nekaj

prizorov ob Nilovem mostu. Tu sem včasih stal, gledal to vrenje in pehanje ter si rekel: Svet je vendar-le velik, ljudij na njem je veliko.

Prijazno je bilo z nekim znancem tu blizu mosta sestiti in izpiti čašico črne kave. Ob taki priliki se jako rad pridruži kak Evropec, kadar zagleda naš klobuk in drugo evropsko obleko. Kdor zna nekoliko jezikov, lahko se pomeni v francoščini, laščini ali tudi nemščini. Angleščine se prav mnogo sliši, in povsodi mrgoli Angležev pa Američanov. Tukaj ob mostu sem rad vtaknil v žep kupljeno pomarančo, tudi «abesinski bob», to je, neki sad, podoben našim leščnikom, pa brez naše trde lupine; celo sladkornega trsta sem kupil nekoč dobršen kos, prava palica je bila. Videl sem felahe, ki so grizli sladkorni trst, bodisi gredé, bodisi na kameli, bodisi moški, bodisi ženske, mladi ali stari. Ni pès, rečem sam pri sebi, da bi ne okusil te stvari, saj ni prepovedan sad. Vedeti pa tudi hočem, kakšno je to, kar se uporablja tukaj v toliki meri. Doma v sobi sem se spravil na poskušnjo. Sladkorni trs je še malo debelejši, kakor so koruzni štori, sicer pa tem podobni. Imajo dokaj trd lub, ki ga je treba pregristi z močnim zobom ali pa prerezati z nožem. Meso je pa jako sočno in sladko. Ta sladkost ni sicer posebno prijetna, a srka se ta sok brez težave. Zdi se mi, da je prav takega vkusa, kakor sok brezovega drevesa, ako se nareže pomladi. Felahi použijejo ali prežvečijo neizrekljivo veliko sladkornega trsa. Pa jim je tudi res koristen. Ne samo, da si ugašajo ž njim žejo, tudi redilen je ta sok. Zobje

se pri tem grizenju in žvečenju iztrebijo in izlikajo, želodec pa se s sokom poživi, da rajši in lože prebavlja, kadar ima kaj.

Ker sem začel to popisovanje z oslom, naj tudi končam z oslom. Omenjal sem, da ima muhe, da je navihan in katero nagodi, kadar mu ni vse po volji. «Jeruzalemskega romarja» je bil spravil na tla, ko je jahal v Staro Kajiro. Ne vem, ali bi štel oni dogodek med zabavo ali romarsko pokoro. Dobil je staro žival in poganjač jo je podil. Kar mahoma začuti romar, da se mu umika sedlo. Pa ne da bi se oslič udiral v tla? No, samo do tal je zdrsnil, romar pa ž njim naprej na vrat, potem čez oslovo glavo, naposled se je ujel na roke. Urno sta se pobrala oba, romar in njegov oslič, a romar je bil urnejši.

Da pa ne bode imeli romarja za neokretneža, povem tu še neki slučaj. Z znanim duhovnikom sem šel v muzej onkraj Nila, kamor je dobre pol ure. Ker sva se tam dolgo zamudila, pognala sva domov gredoč svoji živali, da bi prišla čez most pred poldnem. Šlo je prav dobro, dasi tudi je bila pot blatna. Kaj, če se oslu izpodrsne! Po sreči se mojemu ni izpodrsnilo, vendar nisem pridiral ob pravem času do mostú, bil je že pretrgan. A žal, moj tovariš je padel jako hudo, pomazal se in si poškodoval nekoliko roko. Vajen je pa on oslovega hrbta tako, kakor svojega stola. Torej, če prideš v Kajiro, dragi čitatelj, le izberi si osla korenjaka, da ti ne bode treba delati take izpovedi, kakor sem jo delal jaz tukaj.

(Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige Matice Slovenske.

Letopis Matice Slovenske za leto 1892.
 Uredil Ant. Bartel. Založila in izdala Matica Slovenska. Natisnila «Narodna Tiskarna». V Ljubljani 1892. — Ko bi hoteli do knjigo oceniti po vseh njenih vrtilinah, morali bi napisati strokovnjaško razpravo, kakoršna bi ne bila primerna temu listu. Zato si oglejmo posamezne spise toliko, kolikor zanimajo lahko vsakega omikanega Slovenca. — Prvi spis: «Iz besednega zaklada narodovega. Spisal dr. Karol Štrekelj.» Prav razveselil nas je ta sestavek. Mnogo besedij, živečih med slovenskim narodom na Primorskem, razloženih je tu etimološko ali po izviru. Mnogo jih bode pač sprejel tudi profesor Pleteršnik v «Slovár». Marsikatera je ptujka s slovenskim licem, toda narodu je sedaj domača. Ali naj jo zavržemo? Dr. Štrekelj je za to, da se naš jezik slobodno razvija, in torej ne zametuje že udomačenih ptujk. Pravi (str. 1): «Saj so te postale ravno tako lastnina narodova, kakor domačinke, in ločiti jih vé od teh navadno samo strokovnjak. Ne samo smesjen, ampak celo škodljiv se mi zdi strah pred njimi. . . .» Za tako slobodo jezika smo tudi mi. Poudarjal jo je že tudi «Dom in Svet» večkrat. (Prim. n. pr. l. 1892., str. 560). Kakor slišimo, vzbuja dr. Štrekelj-a spis zanimanje zlasti med mlajšim razumništvom. Že so sklenili nekateri, da bodo jednako nabirali besede med narodom. Tako bode štel naš slovenski slovar ne samo 80.000, ampak 100.000 besedij. Tudi to besedno bogastvo bode pričalo o umu Slovencev, od Boga jim danem. Želimo torej, da bi ga posnemali mnogi drugi. — Drugi spis: Dr. Matija Murko: «Enklitike v slovenščini.» Str. 51—86. To je konec razprave, katere večji kos je bil objavljen v «Letopisu Matice» za l. 1891., str. 1—65. Vprašanje o enklitikah marsikomu še ni jasno. «Dom in Svet» (n. m.) graja tudi napačno rabo enklitik. Toda pretrde so nekatere njegove besede. Za greh šteje, če kdo enklitiko stavi na prvo mesto v stavku, n. pr. «Se vidi, da si učen». Da, svarili so nas pred takim počenjanjem. Toda dr. Murko ni tako ozkosrčen. Na mnogih vzgledih kaže, da enklitike stojé lahko tudi na začetku stavka, nosijo tudi glavni naglas in daljšajo celo svoje samoglasnike (str. 8 Let. 1891, prim. str. 55, 80 Let. 1892). To trdeč pobija kriva načela Podgorskega, P. Ladislava, Levstika, Cigaleta, ki so se premalo brigali za dejansko govorjenje našega jezika. Pravilo je sicer: enklitike stojé v slovenščini takoj po prvi naglašeni besedi v stavku, n. pr.: oče je prišel domov, ne pa: oče prišel je domov — toda zaradi tega še ni nemogoče, da stojé tudi na prvem mestu, n. pr.: Mi je pisal moj gospod (N. p.), ali Vodnikov granes: Me pesmi pojó. V tem oziru, pravi dr. Murko, je Levstik prav brezmiselno «popravljaj» Preširnové poezije (str. 85, nsl.). Kaj primeren je tudi nauk, v kateri vrsti si

sledé enklitike, namreč zaporedoma, str. 75. Slovenščina hodi v tem vprašanju svojo pot. Vmes je razloženih mnogo drugih zanimivih prikaznij jezikoslovnih. Pisatelj je vnet, kakor dr. Štrekelj, za slobodo jezika, in ta mu daje tudi gibčnost. Naj bi spis pisatelji naši premislili, vsaj zadnji del; razsežnost naj jih ne oplaši. Le to obžalujemo, da je gosp. pisatelj navedel nekatere po vsebini nikakor ne lepe vzgledé. — Ivan Steklasa je opisal življenje Jošta Josipa Turna (1533—1589), str. 87—120. Zanimiv je spis ne samo za zgodovinarja, marveč za vsakega Slovenca, ki hoče spoznati, koliko je naš narod že pretrpel, koliko se vojskoval za sveto vero in prostost. Pisatelju zgodovinskih povestij bode Steklasa pripravil lepega gradiva. Kaj hvaležni smo mu za opazko na str. 95, da so se na Kranjskem še v 16. stoletju rabila glagolska in cirilska pismena. To se dá dokazati. Omenja tudi upornih kmetov, str. 95. Temu dostavljamo željo: Ker je gospod pisatelj obdelal tako natančno zgodovino onih časov, ustregel bi nam zeló, ako bi opisal, kakšno je bilo gmotno, družabno stanje tedanjih kmetov, boljše ali slabše od dandanes, kakšna omika, kakšno življenje. — Kaj so bili martolosi, razlaga se šele str. 115, a moralo bi se koj prvič str. 97. Kdo je bil gospodar sv. «Bonifacija», nisem mogel uganiti (str. 88); «omraženi» nadškof (ib.) mi je neumevna beseda. «Sodrževati» za nem. ‚enthaltē‘ ne vem ali kaže sprejeti. Zadrego v turških bojih so porabili kranjski stanovi v to, da so se potegnili «za versko slobodo protestantov v notr.-avstr. deželah» (str. 99). Če so radi tega bili požrtvovalnejši, pač s tem še niso «dali lepega vzgleda požrtvovalnosti», kakor trdi g. pisatelj (str. 100). Kdor rajši vse izgubi, kakor pravo vero, ta je res požrtvovalen. — J. Navratil: «Slovenske národne vraže in prazne vere.» (Dalje.) Str. 121—177. Med vsemi spisi v tem Letopisu nas ta dviga najviše, kažoč, kako se v vražah itd. slovanskih narodov in drugih jasno razodéva globoko prepričanje, da je božanstvo nad nami, da ima človek neumrljivo dušo, da je zveza med živimi in mrtvimi (str. 139). V tem oziru je preiskovanje Navratilovo neprecenljivo, in priporočamo vsakomu, naj mu pomaga zbirati. Brati treba, pa se spomniš marsičesa. Kaj zanimive so opazke o Svarožiču, Svarogu . . . str. 167 nsl. — «Zgodovina železarstva na Kranjskem. Spisal Anton Koblar.» Str. 178—200. To preiskovanje nam kaže, da je Slovenec že davno poznal omiko, in da je od nekđaj slovelo Noriško železo. Pisava je kaj poljudna, da človek rad čita. Žalostno res pa je, da tako važen obrt na Kranjskem — naglo gine. Tudi kos socijalnega vprašanja! — «O načinih skladanja številk. Spisal dr. Simon Šubic, vseuč. prof. v Gradci.» Tvarina bo marsikateremu nova, a je zanimiva. Človek vsak dan računa, a ne pomisli nič, koliko so mu polajšale bistre glave davnih časov, ki so iznašle ničlo, tako neznatno znamenje, pa ob jednom tako koristno. Iz spisa

zvedamo tudi, da je naše navadno skladanje števil doma v Indiji. — V. Oblak je dodal nekaj popravkov in dostavkov spisu: «Doneski k hist. slov. dijalektologiji.» Str. 222—223. Slednjič nahajamo običajno Biblijografijo slovensko I. Tomšiča, str. 224—40. Tajnika E. Laha poročilo z drugimi poročili vred obseza stranij 241—304. Število udov je naraslo na 2200, za 43 več ko lani. Bog blagoslovi delovanje Matičino zanaprej!

J. D.

Jezičnik. *Knjiga Slovenska v XIX. veku.* F. Spisal J. Marn. XXX. Leto. V Ljubljani 1892. Natisnila in založila R. Miličeva tiskarna. Nekaj izvodov je na prodaj v Katol. Bukvarni po 60 kr. — Z žalostnim srcem pišem poročilo o najnovejšem in — zadnjem «Jezičniku». Marnemu pisatelju in vzornemu slovstvenemu zgodovinarju so opešale telesne moči; težko, da bi še kdaj pero sukala onemogla desnica.

Celih trideset let je snoval profesor-kanonik Marn «Jezičnika», nalagal počasi pa dosledno zaklad, iz katerega bodo vedno kopali naši slovstveni zgodovinarji in pobirali zlata zrna za veličastno zgradbo slovenske slovstvene zgodovine.

O slovstvu slovenskem so pred Marnom pisali slovenski: Matija Majar v «Drobtinicah» l. 1849., Ivan Valjavec l. 1853. v «Slovenski slovstveni zgodovini», Anton Janežič l. 1854. v dodatku svoje slovnice in Iv. Macun l. 1863. v «Pregledu slovenskega slovstva.» A ti spisi so deloma kmalu zastareli, deloma so bili nepopolni odlomki, iz katerih nisi mogel dobiti jasne podobe, kako se je razvijalo naše slovstvo. Drugačno zgodovino je podaril Slovencem Marnov «Jezičnik». Porodivši se l. 1863. ob tisočletnici slovanski, kazal je nekaj let (I—VIII) razvoj slovenskega jezika in opozarjal Slovence na staroslovenščino, v dobi, ko je pisatelj njegov pričel učiti slovenščino na gimnaziji Ljubljanski. Od IX. letnika pa (1871) obdeluje kamene za zgradbo slovstvene zgodovine slovenske. V 22 letnikih je opisanih več nego 250 slovenskih pisateljev.

«Jezičnik» ne opisuje slovstvenikov po določenem in časovnem redu, ker pisatelj njegov od začetka pač sam ni mislil, da mu bo toliko vzrasla in se razširila slovstvena zgradba njegova, ampak opisuje jih tako in v onem redu, kakor se mu je zdelo z ozirom na čas in okoliščine važnejše in priličnejše. Vendar lahko trdimo, da nam podaje celotno zgodovino slovenskega slovstva XVI., XVII., XVIII. in posebno obširno XIX. stoletja. L. 1888. pa je s «Knjigo staroslovensko» podal neko podlago za Knjigo novoslovensko.

«Jezičnik» opisuje slovstveno zgodovino slovensko po trdnih in jasnih načelih. Osebe — trdil je pisatelj vedno — naj se v književni zgodovini opisujejo le toliko, kolikor je potrebno in koristno za njeno pojasnjevanje. Pač pa naj se razlagajo knjige, a vsikdar tako, da se dobre priljubijo, slabe pa pristudijo. Ob kratkem je vsakemu pisatelju načrtan življenjepiš, na to pa sledé njegova dela. Vsakemu delu se označuje obseg ali pomen in za vzgled se podaje kak odlomek iz dotičnega dela. Povsodi poudarja,

da, kakor vse stvari, preslavlja tudi slovstvo neskončnega Boga. — Pisatelj je nad vse resnicoljuben; piše v kratkih rekih, res jedrnato.

V 30. letniku je opisanih 20 slovstvenikov, deloma živih, deloma že mrtvih, nekaj pisateljevih šolskih tovarišev, pa nekaj učencev njegovih. Nekateri izmed njih so mu bili posebno dragi in ljubi.

Vrsto pričanja Slomšek II. — Frančišek Kosar, nekaj let urednik «Drobtinic» in velik šolski prijatelj; nadaljuje jo marljiva književna bučela, Slovencem in Hrvatom znani Matija Valjavec-Kračmanov. Temu se družita Matevž Frelih-Vitoški, ki je bil v mladih letih živahen slovstvenik, in Janez Bilc, rodovitni nabožni pesnik. Za tema se vrstita pripoznani cerkveni govornik Matija Torkar in rajni Št. Peterski župnik v Ljubljani, Matija Hočevnar. Dalje nas srečujejo rajna Mihael Žolgar in Jernej Križaj-Severjev, pa še živi Luka Svetec-Podgorski. Za temi se opisuje pet še živih zaslužnih duhovnikov slovenskih: Andrej Marušič, Janez Vesel-Vesnin, Anton Zupančič, Andrej Zamejic in dr. Andrej Čebašek. Za njimi se navajata Marnova mladostna znanca Janez Terdina in Franjo Bradaska, pa dva najdražja učenca njegova Anton Kržič in dr. Anton Jeglič. K sklepu opisuje «Jezičnik» slovstveno poslovanje pisateljevega brata Franja Marna in se poslavlja za vselej od nas s tem, da našteva slovstvena dela svojega očeta profesorja — kanonika — Josipa Marna, z opombo: «Kar tukaj o svojem književnem delovanju povem, povedano bodi zlasti zaradi «Jezičnika», nekdanjim vrstnikom v spomin, prihodnjim pisateljem slovstvene zgodovine pa v razumno porabo.»

Iz teh vrstic je razviden velik pomen «Jezičnikov» v slovstvu slovenskem. Po njem je zaslulo slovensko ime; še bolj pa bode, ko nam sestavi kdo na podlagi njegovi slovstveno zgodovino. Dal Bog, da bi se sestavila tudi v pravem duhu! V tem obziru ponavljam besede Marnove v predgovoru k opisanemu «Jezičniku»: — «Kakor ni vse zlato, kar se svéti; tako ni vse dobro zrno, kar so nasejali po njivah našega slovstva tudi v tej knjigi opisani možje. Torej kličem o Knjigi Slovenski njenim čitateljem naposled še: »Vse poskusite; kar je dobro, ohranite!« (I. Tes. 5, 21.)»

Dr. Jos. Lézar.

Popotnikov koledar za slovenske učitelje. 1893. S popolnim imenikom šolskih oblastnij, učiteljšč, ljudskih šol in učiteljskega osebja po Južno-Štirnem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega po stanji v začetku šolskega leta 1892/93. VII. leto. Sestavil in založil Mihael J. Nerat, nadučitelj in urednik «Popotnikov» v Mariboru. Maribor. Tisk tiskarne sv. Cirila. Str. 198 z «Beležnico». Cena nevez. 1 gld., vez. 1 gld. 25 kr. — Letos ima ta hvale vredni koledar zopet ono obliko, kakoršno je imel predlanskim in popreje. Ker je inseratov malo, zato ima skoro vsa knjižica učitelju zanimivo tvarino. Kar smo rekli o tem koledarju druga leta, velja tudi o tem letniku, torej ponavljamo le svoje prejšnje priporočilo.

Učiteljem treba le častitati, da imajo tako popoln imenik šol in vsega, kar je s šolo združeno. Tako nam je ta koledar poleg koledarja družbe sv. Mohorja mala slika vse Slovenije.

Venček pravljic in pripovedek. Slovenski mladini spisal Josip Freuensfeld. Celje, 1892. Samozaložba. Tiskal Drag. Hribar. 8°. Str. 87. Cena 35 kr. Dobiva se pri pisatelju v Ljutomeru. — Dvanajst pripovedek te knjižice se čita dokaj lahko in z zanimanjem. Smer je večinoma blažilna, jezik lep. Razlitega pa je po tem delu preveč nepotrebnega čustvovanja; osebe so silno mehke in rahle, polne solz in vzdihov. Ako namerja pisatelj izdati še kak zvezek, naj piše res tako, kakor pripovedujejo stara mati in govoré med seboj otroci, brez «da, da», brez sentimentalnosti. Omenjamo, da ima vsakdo le (dva) roditelja, ako ju neče imenovati starišev.

Gosp. Anton Turk v Ljubljani je založil in prodaje nekaj malih knjižic za ljudstvo. Izmed teh omenjamo dve: **Cvetina borograjska. Povest. Predejal H. Majer. Ilustrovana izdaja. 1892. Str. 127. Cena 40 kr.** — Nemško povest Schmidova je hotel prelagalec postaviti na čisto slovensko, domača tla. Škoda, da se jezik pisatelju ni posrečil. — **Sveta Notburga, pomočnica v vsakovrstnih potrebah, in popis življenja svete Heme, kneginje slovenske, s pripovedko o Zvonu v Blejskem jezeru. II. pomnoženi natis. 1892. Cena 18 kr.** — Oblika in vsebina te knjižice sta ljudstvu primerna. V obče želimo, da gosp. Turk nadaljuje izdajanje knjižic za ljudstvo, a naj skrbneje izbira bodisi pisatelje, bodisi njihova dela.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

(Piše J. Barlè.)

Kakor vsako leto, naj tudi letos opišem cenjenim čitateljem knjige in delovanje «društva sv. Jeronima.» Društvo je v pretek. letu dobro napredovalo. Najpreje omenjam lepo društveno hišo, dvonadstropno, katera stoji ob cesti na novi kolodvor, a velja okrog 77.000 gl. Ker je hiša na jako lepem kraju, bode dajala društvu lepih dohodkov, v njej se namreč oddaja 11 stanovanj. Glavna seja društva je bila 17. sušca m. l. Društvo je naraslo in sicer za 617 udov; tako jih je bilo upisanih do konca 1891. l. 9813. V 24 letih, odkar je utemeljeno (1868.), izdalo je društvo 88 knjig v 952.600 iztiskih, kar je lepo število. V seji je bil lep predlog, kako bi društvo bolj napredovalo. Če bi namreč vsaka šola vsako leto vpisala v društvo najboljšega dijaka, pomnožilo bi se društvo vsakega leta za nekakih 1000 členov. To bi bil lep napredek, a kar je glavno, razširila bi se knjiga najboljše med prosti narod, saj je še sedaj v trojedini kraljevini več župnij, katere nimajo niti jednega člana. Žalostno, a istinito. Skupna imovina društva šteje 127.203 gld. in 90 kr. Društvo je letos izdalo štiri knjige. Prva je:

Danica. Koledar: ljetopis društva svetojeronimskega za godinu 1893. 8°. Stranij 224. C. 25 kr. — Tiskana je Danica v 38.000 iztiskih. Vsakega leta je je treba natisniti več izvodov,

ker je Danica najbolj priljubljeni koledar. Ta letnik se odlikuje po vsebini in po raznovrstnosti. Razven društvenih stvarij sta tu najpreje dve večji pesmi; v prvi slavi znani Ivan Lepušić smrt Petra Kružića, vojvode Kliškega v l. 1536., a v drugi hvali starina Ivan Trnski preprostega poštenjakoviča Polde-ta Hodaka in pa junškega bana Jelačića. Povest Venceslava Novaka: »Naša babica« je pisana v blažilnem duhu; opominjala bode vsakoga kake preproste žene, dobre kot dober dan, katera je bila blagoslov celemu svojemu kraju. Vse nezgode, katere so se stresle na njo, pretrpi udano, ne obupa, saj ji je v srcu čvrsta vera in udanost v voljo božjo. Saj še vedno živí stari Bog. Zato ji pa tudi pisatelj na koncu kliče: «Ti si zavriedila, da budeš u redu uz junake i učenjake; tã tvoj je život bio zlatna knjiga, na tvom grobu utvrdila se u mojoj duši istina, da je najveća mudrost života: Željati i činiti dobro svomu bližnjemu, da ti bude samomu dobro na zemlji!» — Mal spisak s sliko spominja čitatelja lepe Zagrebške razstave, katero so mnogi obiskali. Tu je tudi zgodovinski članek o Krapini, rodnem mestu slavnega Ljudevita Gaja, kateremu so ondi odkrili 26. kimovca 1891 lep spomenik. Spis «Naša književna društva u Zagrebu» kaže čitatelju štiri Zagrebška književna društva, katerih poslopja nam podajajo lepe slike. Najprva je seveda jugoslovanska akademija, delo velikega Strossmayerja, potem je Matica, za njo Jeronimsko društvo in učiteljska društva z Učiteljskim domom. Lahko se ponaša vsak Hrvat s takimi društvi! Koristil bode poučen spis J. Dudana: «Gnojenje i umjetna gnojiva», ravno tako, kakor tudi članek našega rojaka Fr. Kuralta: «O ciepljenju američke loze (trte)». Pripovedčica Jos. Kozarca: «Mlinar i djavo» nam prav jasno dokazuje, kako Bog nikdar svojih ne zapusti. Tudi: «Naši Primorci» se opisujejo. V Primorju životari še vedno nepokvarjen hrvaški narod, kateri si je znal ohraniti v vseh nezgodah trdno versko čustvo, nrvnost, delavnost in pa ljubezen do borne domovine. Kako si trdo služi oni del hrv. naroda borni košček kruha! Saj ga pa zato tudi zna ceniti. V drugih krajih se kaže pogostoma, da propada pravi krščanski duh in ž njim tudi nrvnost, kadar so dospeli ljudje do bogastva. Zato kliče pisatelj: «Kamo sreće, da bi sav naš narod bio ovako nabožan, radin, umjeren i štedljiv!» Čitatelji zvedó v Danici tudi nekaj malega o Kneippu in njegovem zdravljenju. Tu se sestavimo zopet s starim znancem popom Josom (Vukelićem), kateri nam na poseben način in v prekrasnem narodnem jeziku opisuje svoje krajišnike in letos podaje lepo, poučno legendo o Bogu in sv. Petru, kako sta po svetu hodila in blagoslov delila, in pa o grešnem vojaku, kateri se jima je pridružil. Take stvari radi čitajo. Na koncu so še: «Gospodarske sitnice, smiešice, kakova će biti godina 1893., i sajmi.» Danica je torej jako raznovrstna in primerna, zato jo tudi narod težko pričakuje. Letošnja je še posebno dobra, ker jo lepšajo tudi slike. Naj bi imelo Svetojeronimsko društvo toliko članov, kolikor «Danic» potuje v narod. Bog daj! (Konec.)

Razne stvari.

Naše slike.

Glava na 1. strani današnje številke nam kaže Aleksandrijsko palačo egiptovskega podkralja ali kediva. Palača je na malem polotoku in se imenuje Ras et-Tin. Kratko smo jo omenili v lanskem letniku na str. 230. Palača stoji na lepem prostoru, kar se dobro vidi z morske strani. Podkralj biva po letu večkrat tukaj. Na levi strani se vidi na sliki temen stolp. To je znani Aleksandrijski svetilnik, «pharos». — Davorina Trstenjaka gledajo tukaj bralci na dveh slikah. Obe sta posneti natančno po fotografijah. Druga (na str. 51) ni odveč, ker nam kaže celo postavo — veliko in krepko — pokojnega Davorina. (Fotografični posnetek je naredil po neki drugi sliki urednik.) — Zapuščena pevka (str. 57). Tu podajemo delo mladega slikarja, Ant. Gvaiz-a, Ljubljanačana, (rojen. leta 1865.) sedaj bivajočega na Dunajski akademiji. Slikar si je mislil — kakor nam je razložil sam svoj predmet — pevko, ki si je po dnevu s petjem pridobila nekaj novčičev, a zvečer ne vé, kam bi šla. Nebu toži svojo revo. Mesec se je dvignil na obzorje, zimski nočni mraz pritiska. Podoba pevke je posneta po istini, slikar jo je gledal v Dalmaciji, a tukaj nam kaže sploh zapuščenega reveža v bridkem zimskem času. Gosp. Anton Gvaiz je Ljubljanačanom znan po več slikah, katere je razstavil pri Kolmanu in Obrezi; nekatere so: Menih; protestantovski duhovnik; mlado dekle; stara žena z naočniki (portrait); Grkinja; star mož; orijentalka; rože i portrait numizmatika Jelovška. Upamo, da bode mladi gospod, ki je že sedaj tako plodovit, storil še veliko na polju slikarstva za svojo ožjo domovino, upamo, da ga bodo domačini radi podpirali z naročili svetih in zgodovinskih podob, posebej še upamo, da bode «Dom in Svet» pokazal še marsikak izdelek njegovega čopiča ali peresa. — Drugi naš sotrudnik, naročnikom našim že dobro znani gosp. Jos. Germ, tudi bivajoč na Dunajski akademiji, podaje nam dve Bosanki, narisani po fotografiji, kakor nam podaje tretji umetnik naš, gosp. Jos. Zeplichal, Kajirskega dečka z oslom.

Egiptovski podkralj Abbas. (Po fotografiji.)

O predmetih slik nam ni treba govoriti, ker ti sliki pojasnujeta naše sestavke o Bosni in Egiptu; gledé na gosp. risarja pa samo obžalujemo, da je «Dom in Svet» tako majhen in jima ponuja tako malo prilike za objavljanje njunih del. — «Pri učenju talmuda» nam kaže učitelja in dva učenca židovske vere, ki se pečajo s talmudom, t. j. židovsko versko učno knjigo. Mi nismo nikakor prijatelji naukom, ki se nahajajo v talmudu, a slika nas je zanimala zaradi značilnih obrazov in lepe skupine. — «Egiptovski kediva (podkralj) Abbas.» Slika je natančna, narejena po fotografiji iz lanskega leta. Devetnajst let stari mladenič vlada sedaj Egipt jedno leto za očetom Tevfikom. Tako mogočen se ne vidi po zunanje, da bi ga človek primerjal nekdanjemu Faraonu. — Šolal se je na Dunaju s svojim mlajšim bratom. Pravijo, da ni prijatelj Angležem. Prav pred kratkim je nastal razpor med njim in Angleži.

Belokranjski pregovori in reki.

(Priobčuje J. Š.)

Rana ptica projde.
Deca so greh i smeh.
Luka sneg osmuka.
Ki se valja, se zavalja.
Od póvoja do groba.
Glad nima oči.
Izza rana je sveča.
Božja je najjačja.
Mesa pljug ne orja.
I mlade jance koljejo.
Ki pojé tujo kokóšico,
naj priveže svojo za nóžico.

Vuk povrne dlako, a čudi nikdar.

Muži se vežejo z jeziki, voli s štriki.

Niti je malo jeden, niti preveč sedem (n. otrok, ako je hudoben, ali pa, ako so pridni.)

Mati molčečemu detetu nič ne veruje.

Lahko se z drugim díčiti.

Svoj snop vsakdo slobodno odda.

Vino je zmirom kuhano i pečeno.

Nésreča gre zmirom okolu.

Ki prvi dojde, njemu dévojka.

Ki konja kupi, kupi i oglavnik (uzdo).

Ni se ródil, ki se ne nápelje.

Kada je vuk v selu, ni psu počinka.

Kada je pun kal kač, ne puščaj dece k njemu.

Ubog muž, gótova laž.

Dober kaj (kakor) dober dan.

Vsak naj na svoja kola pazi.

(Dalje.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

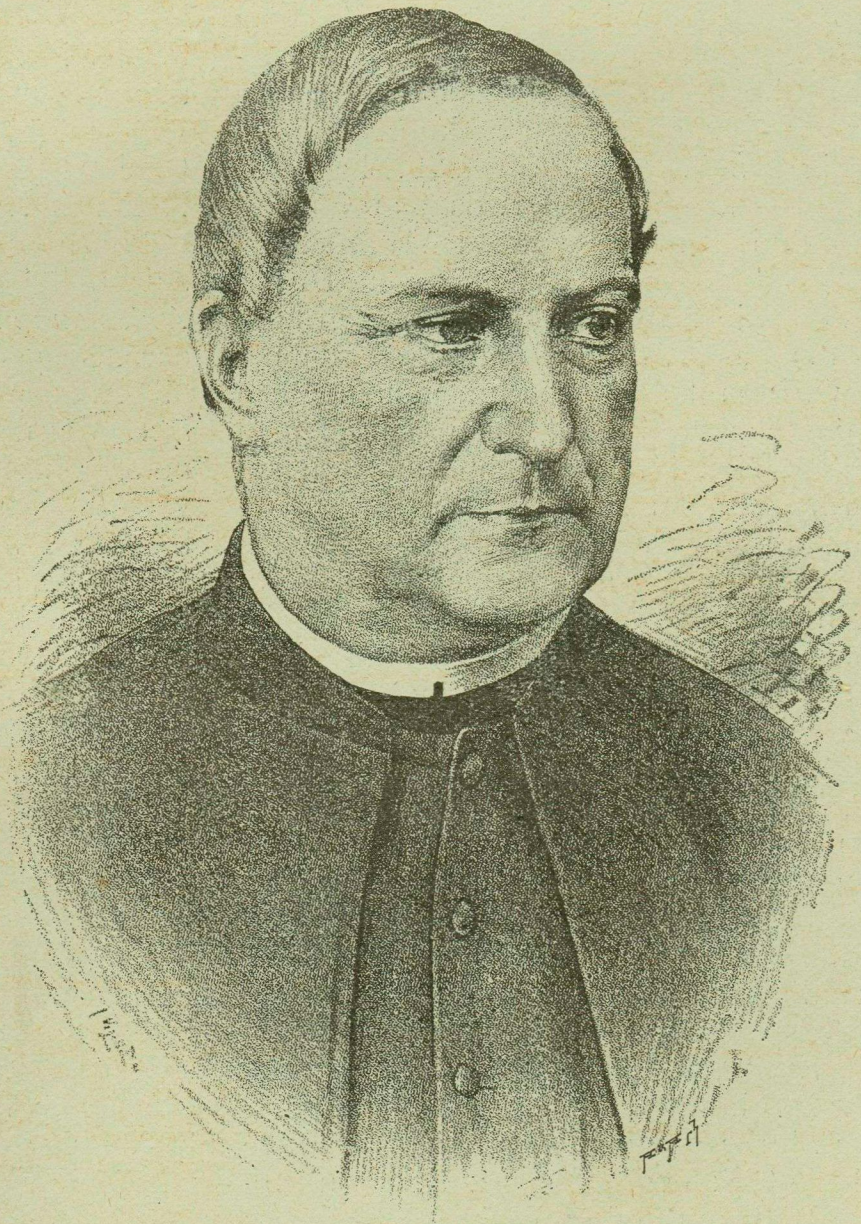
(Dalje.)

Bralci bi se morda dolgočasili, ko bi tudi letos takoj začel staro pesem o pisanju in pisateljih. Danes kaj drugega!

«Zjedinimo se v slovstvu s Hrvati!» slišal sem včasih. Vse kaže, da iz te moke ne bode kruha. Hrvati hodijo po svojih potih: a po katerih naj hodimo mi, kakor po svojih, ako nečemo zatajiti svoje narodnosti? Kako je bilo v tej stvari pred 150 leti, naj kažejo nekateri podatki iz hrvaške knjige «Poszel apostolszki», ki je izšla leta 1742. v Zagrebu. Spisal jo je jezuit p. Juraj Mulih. Tiskana je v madjarskem pravopisu. a mi podajemo odlomke v sedanjem našem pravopisu. Preminjamo ne ničesar, le nekatere besede pišemo vsaksebi, ki so tam tiskane skupaj.

«Predgovor pisca. Pokehdob čast Poslenika Apoštolskoga, ovo na šestnajsto leto, po več Biškupiah jesem obnašal, gde sem dosta mogel spoznati, i videti, kulika negde je med ljudstvom, vu duhovnom dugovanju priprostoča, ada i Navuka kerščanskoga velika potreboča. Ter največ iz toga zroka: Kajtiga i knigo-znanci neimaju odkuda čtati, i druge navučati: ar se našega jezika malò knig najde, koje bi Navuk kerščanski vu sebe zadržavale. Zato je Duhovnem Pastirom, knigoznancem, i vsem ostalim vernem kerščenikom na pomoč šetujuči jesem se na oveh knig zloženje rad postavil . . . Ne morem toga tajiti; nego rad valujem: da se ovde

najdu vnoga (t. j. mnoga), koja vsem povoljna ne budu, . . . to dobro znajući: da našega narodo ljudem, vu izgovarjanju, i pisanju rečih, vsem ne moguče vgoditi: ar se nekoji osmejavaju iz rečih, da nesu prave horvatske; nekoji sude, da nesu pravo pisane; nego bi se drugač pisati mogle; â nekoji druga prigovarjanja izmišljavaju, ter suproti postavljaju. Ali ja takih nesem se zbojal. Kajti sem iz jedne strane to spoznal, da se jošce na ov svet ne rodil, kî bi vsem ljudem vgodil. A iz

Martin Skubic, dekan Ribniški.
(Iz dr. Jos. Lesarja knjige: «Martin Skubic itd.»)

druge strane, jesem premislil duhovnu hasen, koja se po oveh knjigah, more negda, i po moje smerti včiniti: ar se ufam, da se najdu vnogi Kerščeniki, koji, ne samo vu Svetek; nego negda i vu delatnik, budu ove knjige veselo čtali i druge marljivo navučali. I takovi znavši, da sem se ja vu izgovarjanju rečih, moral prilagoditi samo k Zagrebem, pri kojih ovo pišem, â ne Karlovčanom, niti Varaždincem, niti Požežanom, kaj vezda ne more biti. Zato na Duše hasnovati željéči, ne budu gledali na falinge izgovarjanja, niti pisanja, niti štampanja; nego budu samo duhovne hasni iskali, i vse ovo za dobro prijemali, kaj sem ja, ne iz moje glave iznesel, niti zmislil, nego (kakti verna pčelica méd iz cvétja ali rožic) iz vnogeh knjig, dobrò pregledaneh jesem izebrał, izvadil, i ovak skupa, vu ove knjige, najmre ono postavil, kaj sem sudil, i negda spoznal, da je pri nekogh ljudeh menjè znano; â vendar na pravo kerščansko življenje, i na Dušno zveličenje znati bolje potrebno, ali končema hasnovito. I kaj goder ovde navuka menjka, to prosim ponižno! naj od mene vredneši ljublenò izpričaju, a vučeneši naj nekaj pobolšaju, a nekaj pribolšaju, ter ako su i vu imetku od mene premogučneši, naj nekaj vekšega, i bolšega, ali sami napravljaju; ali drugem na to gotovem, potrebne stroške pripravljaju, da se štapaju knjige, koje vnoغو verneše, i hvale-vredneše od vseh odvetkov, dobrò debelò nadelenih, dapače vnoغو duglje, i dalje od isteh Cirkvih zezidaneh, ali Olttarov napravleneh, vu več Biskupiah, i po smerti budu svedočile, ter odičeno i mučéč nazvêščale, takovoga svojega Dobročinitela darežlivost, a za vseh Duš Zveličenje ljublenu, Bogu povoljnu, Svetcem spodobnu, sebi, i vnoغem drugem hasnovitu, ter Apoštolsku takvu skerbivost: koju vsem drugem premugučem budu prepuručale: ar je ovo, prave Božje Cirkve zidati, i zezidane, vu svojem dobrom redu zderžavati, to je to:

Duše Kerščanske na vekivečno Zveličenje pomagati... Ostavivši diačke reči, jesem (kak sem najbolje znal) samo po naški ovde hotel govoriti, da me bolje razmeti more vsa občina... Kaj bi se po Svetkeh i po Nedeljah, pri Cerkve jošče pred svetum Mešum i Prodekum, negda kruto hasnovito moglo činiti, da bi G. Školnik, ali drugi knigo-znanec glasno čtal, a drugi bi poslušali, i to bi dobro bilo, na mesto drugoga praznoga, nehasnovitoga, in negda grešnoga razgovarjanja, doklam duhovni Pastiri več ljudih čekaju, ali se za Prodeku pripravljaju, ali druge Duhovne svoje posle opravljaju. O kak bi to bilo lepò svetkuvati!»

«Od zakona Turskoga.» (Str. 369. in dr.) Mahomet Turskoga Zakona Početnik, narodil se je vu Orsagu *Arabia*, varašu *Meka*, okolu Leta 576. kojega Otec bil je Poganin *Abdala Matalib*, Mati pak Židovkinja *Imina*.

Po smerti Otca i Matere, pošel je na službu k jednomu bogatomu Tergovcu *Abdemonaphis*, gde po smerti gospodara, Gospodaricu *Halixa* za ženu je dobil. A gospodarstvo svojemu Sluge *Zejdin* je izručil... Gustokrat je pohadjal kerščenike, najmre pak dva dobra človeka, ki su bili Sabljári (t. j. kovača), ki su ga navučili: Da je jeden Bog, ter Neba, i Zemlje stvoritel, da su tri Peršone, i da je druga Peršona Sin Božji, Človekôm postal. I vnoغا druga naše Vere otajstva. Zato je odstupil od svojega Bolvana *Hallete Haluza*, kojega pervo je za Boga molil. Na to isto svoju Ženu, i vsu rodbinu je hotel napeljati, da vu pravoga Boga veruju. Ali ne drugo; nego Špot, i osmehavanje dobil, kada je povédal, kaj su ga Sabljári navučili.

Da pako več more opraviti, ostavil je lepu opravu, ter je oblekel siromašku, i za Puščenika med gore je odišel, gde je dan, i noč premišljavał; kak bi Ženu, vse svoje Zemljake na spoznanje in poštuvanje jedinoga pravoga Boga napeljal.» (Dalje.)

